

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

"Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék..." (Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

IV. évfolyam 40. szám

2000 június

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának tagszervezetei: a **II.** kerületi, **VI.** kerületi, **IX.** kerületi és **XI.** kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén délután 17 órakor - hívottan és hívatlanul mindenkit szeretettel vár klubdélutánjaira a Budapest V. Semmelweis utca 1-3. 1. Emeleti zeneterembe.

Június

Könyörgés az örmény liturgiából

Világosító Szent Gergely, az örmények apostola kiállta mindazokat a gyötrelmeket, amelyek arra érdemesítik, hogy akár vértanúként tisztelhetnénk. Állhatóságával meggyőzte és megtérítette az örmény királyt, véghezvitte művét: az örmények megvilágosítását Krisztus hitével.

"Ajánljuk fel egymást az Úrnak, mindenható Istenünknek! - Néked, Uram!"

Gergely egész életét ajánlotta fel, s ebben nekünk is követnünk kell. Próbáljuk meg a mindenható Isten segítségével!

Dr. Sasvári László

Örömmel értesítjük Kedves Olvasóinkat, hogy a jövőben az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzeteket az interneten is olvashatják a www.magy-orm.matavnet.hu honlapon. Elektronikus levélcímünk: E-mail: magyar.ormeny@matavnet.hu

Régi tartozásunkat kell törleszteniünk. B. Kovács Júlia cikke hónapok óta "várta" a megjelenést. Szándékunk ellenére történt így. A szerzőtől megbocsátó elnézést kér a szerkesztőség.

Rövid számvetés: hosszantartó hála

A tavalyi év április 12-én az Armenia Örménymagyar Baráti Társaság kéréssel fordult az EÖGYKE-hez, hogy három tervét megvalósíthassa:

1. **"Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából és jelenéből"** Kiállítás április 24: Kolozsvár, Gaudeamus könyvesbolt. "A kiállítás törzsanyaga olyan dokumentumok

bemutatása, amelyek köré Erdély számos városában sajátos várostörténeti kiállításokat lehet szervezni." Postafordultával jött a segítség: gazdag kiállítási anyag, személyes részvétel és 30.000 Ft adomány formájában (április 24-én).

A kiállításnak nagy sikere volt, azóta Szamosújváron együtt is láthattuk a "sajátos várostörténeti" anyaggal, *Kasza Antal* gyűjteményével, az 1848-49-re vonatkozó tablókát pedig a "Vértanúink - hajtsunk fejet a mártírok előtt és tanuljunk a túlélőktől!" mottó jegyében megtartott októberi emlékünnepélyen. Idén tavasszal Szilágysomlyón lesz kiállítás.

2. "Ösztönző" díjat szeretnénk biztosítani azoknak a néprajzos, történész, szociológus vagy másmilyen egyetemi hallgatóknak, akik szakdolgozatuk témáját az erdélyi örmény-magyarok történetének, munkásságának tárgyköréből merítik.

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása sietett a segítségünkre. Adományaik: a Szongott kötetek, a Füzetek évkönyvei méltó és értékes "ösztönző díj"-ként sorakozhatnak majd a kutató és feltáró munkát végző diákok könyvespolcain. Bizonyára ösztönzőleg fog hatni az 1999-es Szamosújvári Konferencia híre, és az a lehetőség, hogy dolgozataik - a BÖKÖT-nek köszönhetően - megjelenhetnek kötetben is. Az említett konferenciát pedig nem tarthattuk volna meg a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulásának 106.600 Ft pénzbeli segítségével (okt. 29., nov. 21.)

További segítségül, azért, hogy Szamosújvár 300 éves születésnapját és Világosító Szent Gergely ünnepét 2000-ben konferenciával ünnepelhessük, a Budapest XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzata máris 30.000 Ft adományt juttatott el hozzánk (1999. dec. 1.) az előkészítő, szervező munkálatokra.

Szükségben ismerni meg a barátot. Mi - az AÖmBT - nagy szükségben voltunk - vagyunk. Bennetek igaz, segítőkész, őszinte Barátokra leltünk. Hosszantartó hálával és köszönettel nyugtázzuk a kapott segítséget és további szorgos munkával igyekszünk kiérdemelni azt a jövőben is.

3. A Misztótfaluban működő "Tótfalusi Kis Miklós Gyűjtemény" számára képzőművészeti munkákat szereztünk. Ezeket szeretnénk bekereteztetni és eljuttatni a Múzeumba. Isten segítségével ezt a tervünket is siker koronázta: 1999. július 22-én a kilenc képet átadtuk, és *Szilágyi László* lelkipásztorral, valamint sok ember odaadó, szorgos közreműködésével el is helyeztük a nagyteremben.

"Legyenek e képek sok jó gyümölcsöt termő, meghitt óra tanúi!" így szól az adományozó levél zárómondata.

Rövid számvetésemet - nem kis büszkeséggel - hadd zárjam a Münchenben élő *Molnár József* - a misztótfalusi múzeum egyik megálmodója és megteremtője - november 21-én kelt levele idézetével: *"Imrétől és Szilágyi Lacitól is hallottam, hogy elvitted a képeket Misztótfaluba és alaposan feldíszítettétek velük a kultúrterem üres, rideg falait. Nem is tudom, hogyan háláljam meg ezt Nektek. Megszoktam már hosszú életemben, hogy a közügyekben szép ígéreteket kapjak, de mikor kivitelezésre kerülne a sor, nem történik semmi. Ti a ritka kivételek közé tartoztok."*

Mert mi örvendünk, hogy az erdélyi magyar Tótfalusi Kis Miklós iránti hálánkat és nagyrabecsülésünket úgy tudtuk kifejezni, hogy az évszázadokig csodált örmény betűket is metsző Kis Miklós múzeumát szép képekkel tegyük még vonzóbbá.

Hát már csak ilyen ez a két kultúrát védő, ápoló, megtartani igyekvő erdélyi örmény-magyar. És reméljük, ilyen is marad.

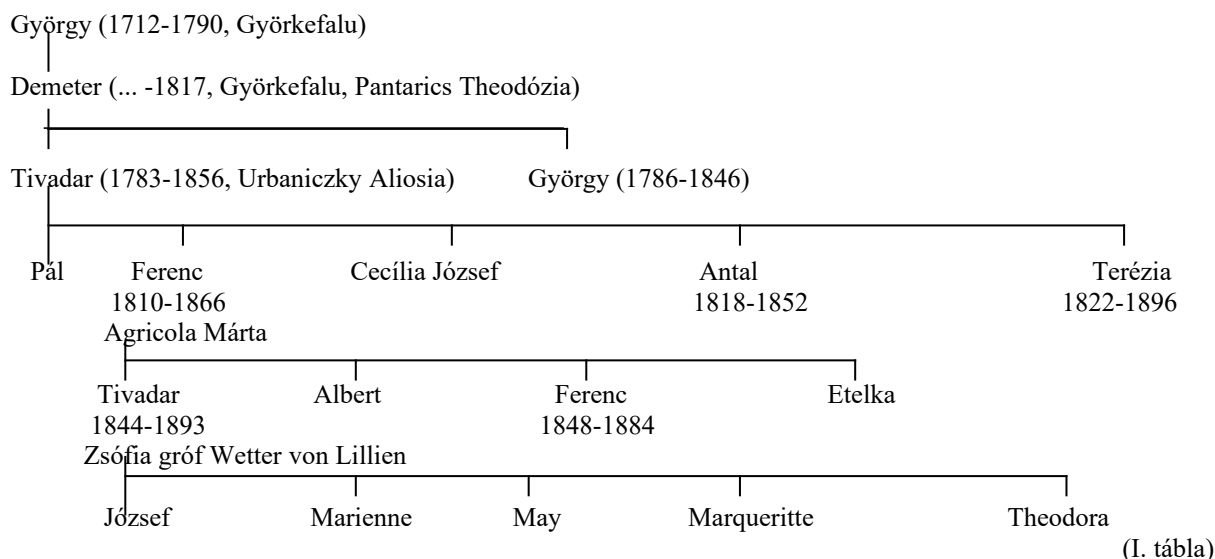
Kolozsvár 2000. február

B. Kovács Júlia

A "DITRÓI PUSKÁS CSALÁD"

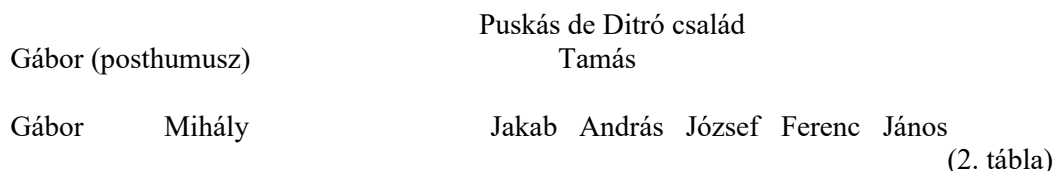
(második, befejező rész)

A Puskás Tivadar című könyvben közzétett családfa:

Lustra 1681, Ditró. Tamás lófő (Szócs János úr), Lustra 1683, Ditró. (Gábor fia, Péter fia, Tamás fia. Lustra 1702, Ditró. Mihály, Tamás (!) Lustra 1704, Ditró. Egyetlen Puszkás nevű ember sem szerepel. A Both Ádám uram századában találjuk Mihályt, Gábort (szolga), Jánost (lovás) és a remetei Istvánt, aki "főhadnagymenti". (1703-ban Rákóczi Ferenc csapatai vereséget szenvedtek Holdvilágnál, de Gyergyó az övék maradt, melyet 1705 novemberétől fokozatosan szállt meg a labanc Graven ezredes. 1706 júniusától a kurucoké, 1707-ben Acton ezredes révén a labancoké Csik. Gyergyót a Grécestetőn vívott csatában megvédték a kurucok, de árulók segítségével Szenttamásnál a labancok hátukba kerültek.

1707, Gábor: "...elfogták Küssék a télen..." (Garda Dezső: Székely hadszervezet és faluközösség, Gyergyószentmiklós, 1994.) 1721, Remete. István, lófő (Garda id. mű.) 1744. Mária Terézia armális nemességét adott a következő családtagoknak:

"Ezért Puszkás Tamást, feleségétől született gyermekeit: Andrást, Józsefet, Jakabot, Ferencet és Jánost, a már megszületetteket és az Isten áldásából születőket, ugyanígy bátyjától, Puszkás Gábortól született utódokat, Gábort és Mihályt, kik a ditróiak vallomása szerint ugyanazon örökösei és mindkettőnek mindkét nembeli utódait fejedelmi hatalmunkkal és különleges kegyelemmel a lófő státusából a megnemésített állapotba helyezük."

Garda Dezső könyvéből tudjuk, hogy Gábor 1707-ben halt meg, Tamás pedig 1707 és 1711 között halhatott meg, 30 évnyi szolgálat után. A családra való hivatkozás nagyobb, közismert családra utal. Tamás Gyergyószék ülnöke, a Szeret folyón túli területnek, Moldvának megyei jegyzője, stb. A mai Hodos helyén ő irtatta ki az erdőt. Gábor fiai, Gábor és Mihály, valamint Tamás fia András 1792-ben bemutatták az alkirálybíróknak a nemesi levelet, 1807. február 28-án kihirdették az erdélyi táblán, 1807-ben nemességvitató pert kezdtek Csíkszék törvényszékével. Utódaik, Antal, Ignác és Gábor 1844-ben nyerték meg a pert. Jakab volt

1785-ben Tekerőpatak, Kilyénfalva, Újfalva összeírója, 1794-ben Gyergyószék aszesszora. József Gyergyószentmiklós, Ferenc Ditró és Várhegy összeírója volt az 1795-ös lustránál.

A családi címet levették a házról, most a régi (kicsi) templomban található a kisoltár alatt. A pecsétnyomó nálam van.

Antal 1848-ban bíró volt Ditróban.

Lustra 1750, Ditró. Michael (armalis nemes), Gabriel (armalis nemes), Benedictus, Ioannes, Thomas, Emericus, Andreas, még egy Andreas, Stephanus, Franciscus, még egy Stephanus, még egy Ioannes, Nicolaus, Mathis, még egy Ioannes, Michaela, még egy Stephanus és még egy Gabriel szabad székely. Remetén: Sámuel, Gábor, Mihály. (Forrás: Garda id.mű.) *A remetei Sámuel vajon rokon, vagy bevándorló?* Lustra 1762, Újfalva: János, Mihály. 1768-ból András és Jakab ditrói jobbágytartó gazdákról olvasunk. (Csikszeredai Állami Levéltár, Gyergyószék iratai.)

A területen, ahogy már említettem, 1778-tól megkezdődik az anyakönyvezés. Az iratok sajnos hiányoznak, néhány a bécsi Kriegsarchiwban lelhető fel. A Csíki Székely Múzeumban fellelhető ditrói anyakönyvek: 1867-1871 és 1882-1895 évek (születési), 1870-1875 és 1885-1891 évek (házassági), valamint 1885-1891 évek halálozási anyakönyvei.

1816 - Tamás, pap Csikszentdomokoson. Báthory András bíboros 1599. évi meggyilkolásának emlékére keresztet állított. Ki ő?

1848/49 - a 44. éves Péter Zalattánál esett el. Alajos (26 éves) és János (27 éves) a szemarjai csatában (Sepsiszentgyörgy) vesztette életét 1849 júliusában. István (23 éves) 1849 augusztus 1-én a Nyergestetőn vívott csatában esett el. József 1848 február 21-én századossá lépett elő Medgyesén, Sámuel őrmeesterből alhadnaggyá léptette elő Bem (1849 március 8.).

András (2. tábláról)

Jakab? (2. tábláról)

Mária

Klára

Alajos István

Uáskás Máté

Kovács Antal

Ferenc (1804-1872)

a) Köllő Amália

b) Györfly Vilma (1830-)

b) Ilka

b) Kálmán Izidor Mihály (1864-)

b) János

a) István Tamás Lázár (1841-)

Gál Károly

Péter Esther Dorothea (1860-)

Molnár Ilona

Sándor

Dezső János

Pál

Izabella

Anna Erzsébet

Jeromos Károly

Ferenc

László

1886-1942

1893-1981

1898-1924

1893-1975

-1965

1888-

1899-1942

-

Balás Mária

Schubert

Kovács

Szakács

Rémiás

Bartalos Irén

Kolozsi

Császár

1923-

Irma

Anna

István

Imre

Karola

Erzsébet

1900-1991

1894-

Kálmán Tibor

István

Zoltán

Irma

Ibolya

Izabella

1920-1987

1922-

1942-

1921-

Kertész

Keresztesi

Irmgard

a) Kupa Margit

Paska

László

Ádám

b) Fleckstein

Vilmos

Flóra

1918-1999

Kálmán Tibor folyt.

István folyt.

Zoltán folyt.

Gabrielle

Kunigunda

István

Petra

Judit

Erwin Gursch

Siegfried

1957-

1974-

1976-

Wicher

Szombathelyi

Klára

1961-

(A 3. tábla folytatása: István Tamás Lázár (1841-) és Molnár Ilona leszármazottai (4. sz. táblaként; ezt és a következő táblákat technikai okokból mellőzzük - a szerk.).

Akiket még nem tudtam beilleszteni:

A kolozsvári Házsongárdi temetőben nyugszik Ditrói Puskás Béla primás (1878-1945), a sírja gondozott, kifizetett volt 1998-ban!
Szakács Etelka említette, hogy él Tatabányán egy Ditrói Puskás Ferenc.

A Daróczy gyűjteményben található gyászjelentések: Ditrói Puskás Adolf főjegyző, elhunyt Gyergyószentmiklóson, 1913.11.26-án. Ditrói Puskás Lajosné, szül. Véghseő Mária, elhunyt Bp-en, 1939.02.12, a Farkasréti temetőben nyugszik, gyermekei: Lajos, Marika, Erzsike. Puskás Darna József (1867-1966), Mihály (1872-1966), Puskás Durák János, 1900 körül. Amália (1893-1959), Puskás Búza Bálint (1909 - ?) Remete! Bálint apja Ádám, Ádám apja György 1835-ben született. A család Etyekre menekült 1945-ben. Imre a Honvéd utcában lakik, telefonszáma: /../ Imre testvérei: Dezső (Budatelki), Károly (Telki), Ferenc, József (Etyek), Ilonka, Piroska (Pécs), Juci (Melbourne), Margit (Etyek), Rozália (Ferenci Tamásné, Etyek). Imre fiai: István, Ferenc, és Ferenc fia Ferenc.

Ditróban él Bálint, Zsuzsa, Imre (a Líceum igazgatója), húga, Annamária (Kulcsárné), Ferenc a Remetei úton. Nagybányán dr. Puskás József orvos. Puskás Alajos felesége László Mária. Gyermeük Ágoston Károly (Csíkmadaras, 1830.05.22.- ?). Felesége Bocskor Karolina Zsuzsanna Viktória - ennek szülei Bocskor Ferenc és Lázár Rozália, gyermeük pedig Tamás (Csíkszenttamás, 1862.05.20. - ?). Tamás felesége Székely Rozália Irma. (Székely Rozália Irma szülei Székely András és Györffy Anna Klára, akik Csíkszentkirályon esküdtek 1861.07.01-én. András szülei Székely Lajos és Veres Teréz Anna Klára - Csíkszentsimon-Csatószeg 1838.10.30. - szülei Györffy József és Antal/fi/ Eleonóra.) Tamás leányai Klára Júlia és Julianna Rozália. Klára Júlia unokája Szeleczy Zoltán (Budapest), Julianna Rozália (1898 - Csíkszenttamás, 1985.11.26.), férje Iamandi Ádám (1901.06.05. -), fiúk Emil (Csíkszenttamás, 1938.12.07 -), menyük Marika. Emiléknek 3-4 gyermeük született. 1830 és 1859 között Csíksomlyón a ditrói Puskás Tamás volt a plébános. Elhunyt 1859-ben.

iff. Puskás István

(A szerk. megjegyzése: a szerző számos, élő Puskás-leszármazott neve mellett pontos címet és telefonszámot is közölt kéziratában. Ezeket kihagytuk: aki konkrét, kapcsolatfelvételi céllal érdeklődik, annak megadjuk a szerző címét, hogy a címeket, telefonszámokat megkaphassa - dcs.)

Gyergyóban, a hegyek között... (Szülőföldünk bűvös varázsában)

Az a megtiszteltetés ért, hogy április 30-án, mint a rendezvénysorozat felkért védnökei, *Dr. Issekutz Saroltával*, részt vehettem Gyergyószentmiklóson egy magyarörmény találkozón. A találkozónak több fázisa is volt. Ezekről részletesen számot is adunk.

Mély és személyes, maradandó élményt jelentett nekem, sok ezer gondolatot ébresztett a rendezvényekig tartó út is! Ismerve és végigélve az elmúlt évtizedek történéseit, minden mozzanatnak különleges színt kölcsönzött az átélés. Kolozsvár felől megérkezni szülővárosomba, Szamosújvárra, néhány mély sóhaj és könnycseppek elmorzsolása nélkül nem sikerült.

Nagyiklódót elhagyva, rövidesen feltűnik az örmény katolikus templom sok vihart megélt büszke tornya. Az útkanyarulatban álló "Kérő fürdő" kénes vízének illatát hajamon hordoztam napokon keresztül gyermekkoromban.

Az a ló, amelyikkel 1945. júliusában a menekülésünkkel elindultunk a nagyvilágba, csak idáig akarta a stráfkocsit elhúzni. Ő a várost nem volt hajlandó elhagyni.

Tizenhárom éves voltam ekkor.

"Gerőke, szaladjál vissza és mondd meg Tódor bácsinak, hogy adjon egy másik lovat!" Az a ló, amit adott, már az ausztriai Mitterdorfg vonszolta hattagú családunkat.

A Szamos-hídról, szép időben ellátni a hófödte Cibresekig. Néhány méterrel tovább, jobb kéz felől, ott van az örmény fiúiskola, ahol 1939-ben az első elemi-t végeztem.

Örményül ministrálni tanultam. Románul azt, hogy ki a mi királyunk. Magyarul lopva tanultunk írni-olvasni. Ha jött a tanfelügyelő, gyorsan nyelvet váltottunk. Mi már tudtuk azt, hogy miért van ez így!

Mint minden történésben résztvevő gyermek, nagyanyám - a család "nagyasszonya"- kedvenc unokájaként mindenütt ott voltam, mindenről informálódtam, és a publicitást kedvelve, azonnal tovább is adtam a történeteket.

Részt vettem az egyházi rendezvényeken. Nagynénémel a templomi kórus énekpróbaiban. Az örmény parókiára már ritkán jutottam be.

Annál nagyobb az a megtiszteltetés, amely most ért, amikor Gábor testvér, a plébános urunk azt mondta, hogyha egy Áján hazajön a szülővárosába, az a parókián kialakított vendégszobában lakhat. Itt az őseimnek szelleme, lépteiknek nyoma, tiszta gondolatainknak és cselekedeteinknek tiszta temploma.

Ez a megtiszteltetés csak fokozódott azzal, hogy másnap korán reggel, a plébános úr egy lerövidített misét celebrált részemre a nemrégiben visszakapott "Rubens oltárkép" előtt a Rubens kápolnában.

Szülővárosom levegője megadta az alaphangot, hogy Gyergyószentmiklósra érkezve az eltelt évtizedekből sok-sok nyomasztó történetet elfelejtünk.

Gyergyószentmiklós - Siófok testvérvárosaként - már régi ismerősként fogadott. A polgármesteri hivatal munkatársai régi barátokként üdvözölnek.

Az ismételt meghatódás akkor vett rajtam erőt, amikor vasárnap délelőtt, közel 300 éves templomunk kertjébe beléptem. Ennyi örménykatolikus hívőt mostanában nem láttam együtt.

A templomkertben a búzaszentelés szertartásán vettünk részt. A nagymise már a templomban folytatódott. Minden együtt volt ahhoz, hogy az ember gyarló lelke és gondolatai szárnyra kapjanak és az élet legnemesebb, tiszta perceit élje át. Az énekkar sok évtizede nem hallott örmény dallamai öntudatlanul is visszaidézték gyermekéveimet. Az eltelt évtizedek, a különböző érdekdiktatúrák által ránk kényszerített mocska és szemete nagyon távolinak tűnt. E fennkölt pillanatok utat mutattak a jövőbe.

A hittanórák mondatainak visszacsengése szerint a hívő ember ilyenkor kerül a kegyelem állapotába. Megtisztult lélekkel és tiszta gondolatokkal folytathattuk küldetésünket!

Program szerint, a mise után: találkozás a parókián az egyháztanácsosokkal.

Itt szívélyes, baráti légkörben beszélgettünk a legaktuálisabb kérdésekről. Olyan együttlét volt ez, mintha az Erdélybe betelepült örménység soha nem szóródott volna széjjel, nem oszlott volna ketté Erdélyben maradt, és Magyarországra áttelepültekre. Egy, a fejük felett örökösen baljós előjelekkel és fenyegetettségek között élő család féltő aggodalma lebegte körül a szeretetteljes percek.

Mindenki a másik szemében kereste a megmaradás és a remény fénysugarát. Ottlétünkkel erősítettük őket abban a hitükben, hogy nincsenek magukra hagyatva.

Ez a találkozás nekünk, Magyarországra áttelepült örményeknek is újabb erőt ad ahhoz, hogy a magunk lehetőségeivel élve, segítsük testvéreinket a túlélésben. Az én személyes, nagy pillanatom akkor következett be, amikor a parókia ódon faláról leemelhettem egy nagyon régi keretbe elhelyezett csoportképet.

Ezen megtaláltam dédnagyapámat, Áján Lukácsot, „bankigazgató” felirattal és Áján Joachim testvérét, „földbirtokos” felirattal.

A drága öregek Gyergyószentmiklós örmény parókiáján is ott vannak. Vezéregyéniségei voltak népünknek.

A legnagyobb ámulat a magyarörmény baráti esten ért. A régi hagyományokat kívánták a szervezők feleleveníteni azzal, hogy a "Szilágyi étteremben" megrendezték ezt a kötetlen, zenés vacsorát. Az étteremben e találkozón kb. 120-150 vendég vett részt. Az örménység itt élő tagjai mellé meghívták a város vezetőit és képviselőit. A találkozón az eseménynek megfelelően minden résztvevő különösen elegáns volt.

Előkerültek a jobb időkből átmentett ékszerek: ezzel is megadták a tiszteletet önmagunknak és a vendégeknek.

A sokfogásos vacsora az örmény ember nagyvonalúságát és vendégszeretetét jelképezte. Külön szólnom kell a hurutos-angadzsabur levesről, amelynek húsgombóckáit, több örmény hölgy nem kevés munkával készítette el. Köszönet érte!

A "Szent Erzsébet" Idősek Otthonában helyeztek el vendéglátóink. Ez nyugati színvonalú létesítmény, ők is tartják fent. Itt kértem és kaptam egy uti áldást a három ott élő idős tisztelendő úr egyikétől.

Úgy gondolom, hogy Dr. Issekutz Sarolta velem egyetemben megfogalmazta már a sok csodálatos élmény hatására azokat a teendőket, amelyeket lehetőségeink határain belül megvalósítani kívánunk.

id. Áján Gerő Siófok

Magyar hant argentin földben

A Santo Tomé városban (Buenos Airesből kb. 550 km) állomásozó és a Czetz János arg. ezredes nevét viselő Műszaki zászlóalj a múlt év július 2-án nagyszabású katonai ünnepélyt rendezett laktanyájának hatalmas parkjában. Az ünnepély nem helyi, nemzeti ünnephez, vagy évfordulóhoz kötődött, hanem csakis a Czetz-sírhely földjének átadása és átvétele volt az oka. A göröngyök Czetz szülőháza kertjéből, valamint a piski és a nagyszabasi csata színhelyéről származnak.

Már előző nap értünk küldtek Buenos Airesbe egy katonai autóbust. Rajtuk kívül még vagy tizenhat személy volt meghívva Buenos Airesből és a Santa Fé környéki magyarsága is.

Az érkezésünket a laktanyába este 9 körül tervezték, és vacsorával vártak. A vacsorán részt vesz az alakulat parancsnoka és tisztjei, természetesen a feleségek is.

No de milyen a sors. Még alig voltunk 100-150 km-re Buenos Airesből, amikor eltört a busz sebességváltója. Így történt, hogy mi éjjel egy óra után érkeztünk a laktanyába, Nem is gondoltunk rá, de a legnagyobb meglepetésünkre a zászlóalj parancsnoka, *Chizzini Melo* alezredes és a törzstisztek feleségeikkel együtt várták az érkezésünket. Vacsora után már volt három óra is, amikor lefeküdhettünk. Reggel viszont már 8 órakor keltünk és reggeli után városnézés, valamint a történelmi helyek megtekintése következett.

Az ünnepély a laktanya gyönyörű parkjában 12 órakor kezdődött. Erre az időre már megérkezett *Bardócz Béla* magyar nagykövete is. Az egész zászlóalj hatalmas félkörben állt a zászló előtt a zenekarral együtt. A meghívott előkelőségek részére a zászló előtti emelvényen biztosítottak helyet. Ennek egyik szélén ültem én Sacival, a másik szélén *Ferenczy Lóránt*, az Argentínai Magyar Harcosok Bajtársi Körének vezetője ült a feleségével.

Az ünnepély zászlófelvonással és az argentin himnusszal kezdődött. Ennek akkordjai után legnagyobb meglepetésünkre a zenekar a magyar himnuszt is eljátszotta kiváló interpretálással. Meg kell jegyeznem, hogy egész ittlétünk alatt most hallottam először, hogy egy ünnepélyen az argentinok a magyar himnuszt is játszották. Valóban nagyon figyelmesek voltak, és mi nagyon meg voltunk hatódva.

Ezután Chizzini Melo alezredes méltatta ünnepi beszédében *Czetz János* magyar altábornagy, argentinai ezredes érdemeit, munkásságát és az ünnep jelentőségét, a Czetz-sírhely göröngyeinek átadását.

Az ünnepi beszéd után a földeket tartalmazó ezüst szelencét az itteni "Czetz János Magyar Harcosok Bajtársi Közössége" és a Vitézi Rend nevében Ferenczy Lóránt, jómagam pedig a földekhez tartozó okmányokat adtam át a "Czetz János Műszaki Zászlóalj" parancsnokának, Chizzini Melo alezredesnek. Ezután vitéz Ferenczy még a Bajtársi Kör Érdemkeresztjét nyújtotta át az alakulat parancsnokának és *Skobalski* századosnak.

Az ünnepség folytatásaként Chizzini Melo alezredes átadta Santa Fé tartomány kormányzójának, a magyar nagykövetnek, Santo Tomé polgármesterének, Ferenczy Lórántnak és nekem az Argentin "Anapiré" Erőd Katonai Lovagrendjét.

Ezután átmentünk mindnyájan a díszmenet fogadásának helyére, miközben a zenekar Brahms "Magyar Táncai"-t játszott. A díszmenetet egy olyan alegység nyitotta meg, amely Czetz korabeli és általa tervezett egyenruhát viselt, majd elvonult a zászlóalj minden egysége. Minket, főleg a volt katonákat mindez az elérzékenyülésig meghatott.

Ezután még megnéztük a zászlóalj múzeumát, majd a tisztai kaszinóhoz sétáltunk, ahol gyönyörűen díszített és gazdag, bőséges asztalokkal várták a jelenlévőket. Itt *Bardócz Béla* nagykövet mondott rövid beszédet a magyar és argentin zászlók előtt. A fogadás alatt a vendéglátó zászlóalj parancsnoka és felesége emléktárgyakat ajándékozott a meghívottak részére. Igen kellemes hangulatban telt az idő.

A zenekar a kaszinó előtt még egy ideig magyar népzenei játszott.

Chizzini Melo alezredessel és Santo Tomé város polgármesterével beszélgetve felvettem a gondolatot: volna-e arra lehetőség, hogy Santo Tomé város és Gidófalva között testvérvárosi kapcsolat létesüljön. Talán még tíz nap sem telt el, amikor nagy meglepetésemre arról értesítettek, hogy gondolatomat elfogadták és a "testvérvárosi" kapcsolatot meg is valósítják.

Az ünnepségről hazatérőben mindnyájunk véleménye megegyezett, hogy már több mint fél évszázados ittlétünk alatt ez a katonai ünnepség volt a legszebb és legmaradandóbb emlékünk.

Buenos Airesbe való visszatérésünk előtt még a Santa Fé-i magyarok is vendégül láttak egy rövid órára megszokott találkozóhelyükön, egy magyar jellegű halászcsermelyében.

vitéz Ladányi Domonkos Argentína

Egy idézet június 16-ra

Nehéz minékünk méltónak lenni ennyi áldozatra. De meg kell kísérelnünk, feledve vitáinkat, revideálva tévedéseinket, megsokszorozva erőfeszítéseinket, szolidaritásunkat egy végre egyesülő Európában. Hisszük, hogy valami bontakozik a világban, párhuzamosan az ellentmondás és halál erőivel, amelyek elhomályosítják a történelmet - bontakozik az élet és meggyőzés ereje, az emberi felemelkedés hatalmas mozgalma, melyet kultúrának nevezünk, s amely a szabad alkotás és szabad munka terméke.

(Albert Camus: A magyarok vére – 1957 október
– 1958 június 16-án végezték ki Nagy Imrét)

És tudassátok... avagy: Kézdi két szolgája

Marad néhány fénykép, hivatalos papír és néhány magánlevél... Meg az elbeszélések, amikor anyánk a konyhaasztalnál meséli, hogy is volt, amikor 1944 végén terhes hasának a nyilas

barom géppisztolyt irányított... vagy arra emlékeznek, hogyan pezsgött a Salutaris nevű forrás Kászonban s hogyan csobogott akkoriban a Szamos.

"Minden atya köteles a fiát taníttatni, mert írva van: /Mózes V.11,19/ 'S tanítsátok meg reá gyermekeiteket` és amint köteles fiát, éppúgy köteles unokáját is taníttatni, mert írva van /V.4,9/: 'És tudassátok fiaitokkal és fiaitok fiaival'. S nemcsak saját gyermekével szemben áll fenn ez a kötelezettség, hanem minden bölcs ember Izraelben köteles tanítványait taníttatni, ha azok nem is gyermekei, mert írva van /V.15,1/ 'S tanuljátok meg azokat és tartsátok meg pontosan'. Egyáltalán: a tanulás felette áll a cselekedetnek, mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet tanuláshoz."

Az idézet meglehetősen ismert. A középkori zsidó filozófia legnagyobb alakja, *Mose ben Majmon* írta, aki 1135-ben született Cordobában. Többnyire görögös nevén emlegetik: Majmonidesz.

Tehát: **mondjátok el...** mert a tanulás vezet a cselekedethez, de a cselekedet nem vezet a tanuláshoz...

Hadd kezdjem így: szükségtelen töprengés ezúttal, van-e túlvilági élet, s ha igen, akkor milyen. Megpróbálok halottaimmal beszélgetni, mert az jót tesz az élőknek. Amint a kedves, közeli (szülő, barát, rokon) halálhíre révén az ember eszébe jut, hogy "pedig még mennyi mindent akartam megkérdezni tőle..." - abban a pillanatban megszületik az eladdig szunnyadó lehetőség is, mint feladat: az **élőt** ne hanyagold el! Kérdezz, kommunikálj, nehogy késő legyen!

A hagyaték nem föltétlenül az, amit anyagi természetünkénél fogva értékelünk. A vagyonba a szerencsés örökös beleül. A vagyon ilyen értelemben nem az elhunytak hagyatéka, csupán nyert lehetőség.

Fontosabb, hogy **elolvashatjuk**, ami ránk maradt... az írásnak hála megérthetünk dolgokat, amelyek húsz, vagy kétszáz éve történtek - s mégis közelieliek maradhatnak.

Az írást azért tartjuk az emberiség legnagyobb találmányának, mert megőrizhetővé teszi azt, amit az elődök tudtak. Vagyis szerzett tudásunk nem zárul be egy nemzedék határaiba.

Vastag dosszié: egy erdélyi (Csíkszék, Kézdiszék, Erzsébetváros, Barót, stb.) család üzenetei. Benne egy idegen kézzel írott köteg: úgynevezett kutyanyelvek, alig öklömnyi széles lapok s jóval hosszabbak, mint a ma használatos A/4-es.

A legfelsőn: *Farcády Jenő levelei Szabó Dezsőhöz - Intimitások Szabó Dezső életéből, "Az elsodort falu" kritikája - 10 irodalmi levél, Kézdivásárhely 1925-1926.* Miért kerül keresztlevelek s anyakönyvi kivonatok hiteles másolatai közé? Hiszen Farcády Jenő levelei megjelentek kötetben, 1944-ben Kolozsvárott, sajtó alá rendezte *Dávid Iván*. Mégis, itt eredeti kézírásban olvasható a sokat emlegetett nagy felkiáltás, amellyel a keserű református tiszteletes megszólítja akkor már híres testvérét, a Budapesten élő író:

"Gyere, öcsém, láss csodát!

Nagy hírességgel dicsekvő regényednek, az Elsodort falunak szertelen fantáziával megrajzolt szomorú alakja, íme, megelevenedik és megszólal."

Merthogy Farcády Jenő a magyar irodalom különös, kissé feledésbe sodort regényének, *Az elsodort falunak* egyik főhőse, az író Szabó Dezső bátyja, Szabó Jenő. A kézirat címlapja szerint *"minden jog dr. Dávid István kézdivásárhelyi ügyvéd tulajdona."*

Lássuk a lexikont: **Szabó Jenő** (Kolozsvár, 1867 április 17 - Kézdivásárhely, 1934 november

18.): költő, író, Sz. Dezső író bátyja. /../ Előbb Nagyenyeden, majd Békésgyulán, Barátoson, Illyefalván, végül 1901-től nyugdíjazásáig, 1915-ig Kézdivásárhelyen ref. lelképásztor, 1923-34 között azonban még ellátta Bereck lelkészi teendőit (Magyar Irodalmi Lexikon,1965).

Dávid Iván tíz évvel a tiszteletes halála után adta ki a Leveleket, kegyeletet nem sértett, a címzett, Szabó Dezső villámaira sem kellett felkészülnie, a megannyi politikai-nemzeti-faji vitacikk szerzője efféle dolgokkal nem foglalkozott. (Ráadásul a gőgös, magányos Szabó Dezső 1945. január 5-én az ostromlott Budapesten éhen halt. Halála csak egy az elsodort ország tömeges halálai közül.)

Ismét lexikon: **Dávid Antal** (Kézdivásárhely, 1913 július 30 - Budapest, 1988 július 26.) író. /.../ 1934 és 1945 között a Brassói Lapok, a kolozsvári Keleti Újság munkatársa, 1941-től az MTI tudósítója, 1944-ig Dávid Iván néven publikált (Kortárs magyar írók kislexikona,1989.)

Halottakról beszélve könnyű átcusszanni egy határvonalon, amelyen túl szoborállító igyekezet működik s az élő emberből érinthetetlen, időálló bronztömeg marad. Próbáljuk meg másként.

1974-ben, Marosvásárhelyt elhunyt bizonyos Dávid László (Dezső fia, Antal unokája, István dédunokája), a Budapesten élő Dávid Antal Iván unokatestvére. (Ha róla írnék hagiográfiát, így nevezném: "Aranyszívű Laci".) 1926-ban született, vagyis 48 évesen meglehetőst váratlanul s fiatalon távozott. A hírtől megrendülten az elhunynál 13 évvel idősebb Dávid Antal Budapesten ezt írta:

"Erőszakoskodunk Istennel. Folyton kérjük, könyörgünk hozzá, kényszerítjük, hogy azt tegye, amit akarunk. /.../ Nem ismerjük az akaratát, még a csapás összefüggéseit sem tudjuk, pedig ez is láncszem. Miért nem engem vettél el, Uram, hiszen már öreg vagyok."
Önmagával küszködő ember sorai ezek.

Az önmagával küszködő ember az "utolsó békeévben", (1913-ban) született, s kis túlzással "az utolsó békeévben" hunyt el, 1988-ban, az akkor még népköztársaságként kucorgó Magyarország fővárosában. A "négyigenes" népszavazást már nem érte meg. A rendszerváltozás jó és árnyoldalait már a túlpartról nézte, az újrasült kapitalizmus összes hordaléka már nem izgatja.

A világpolitikai változásokból azonban élete során (mint talán minden Kárpát-medencei embernek) bőven kijutott: 1916-ban a román hadsereg betörésekor szekéren menekült a család Kézdivásárhelyről Kolozsvár felé s ő - hároméves gyermekként - hiába szólt néhány nap után, hogy "elég volt a kirándulásból, menjünk haza!" (Ekkor tolulhattak fel a három éves fiúcskában a korábbi, hasonló "kirándulások" emlékei, amelyek őseit - más örményekkel együtt - a Tatros, a Feketeügy s a Szamos partjáiig vitték...? Vajon, őrizzük ezeket, tudattalanul, génekben hordozott emlékként?)

Amikor a "kirándulásból" hazatértek, a kézdivásárhelyi ház lepusztítva, a Steinway zongorát az arra járó havasi katonák vécének használták...

A zászló is másként lengett s az örmény származású, katolikus család fia - nem lévén még más, magyar lehetőség - a városi református közösség frissen születő iskolájában kezdte a betűvetést tanulni, hiszen Erdélyben vagyunk, mégha királyságváltás után is. Ott pedig a felekezeti is másként működik... S a gyermek kezdte megtanulni az udvarterek városát, a tágabb környezetet, a Bálványost, Kászont, ahol ő volt nyaranként Robinson, tanulta az akkor új rádiót, s vesztére a fényképezést.

Helyben, a kantai gimnáziumban végzett, majd - hogy megfelelő, főgimnáziumi érettségije legyen - Budapesten a Werbőczy (ma: Petőfi) gimnáziumban ismét érettségizett. (Irodalomból feltették neki a kérdést: mit mondana a kor erdélyi magyar irodalmáról? Lelkesen mesélt Tamási Áron Címeresek című könyvéről, amely nem éppen hízelgően ábrázolja a magyar arisztokráciát. De a Werbőczy gimnázium nem a tolerancia Erdélye, hanem elmúlt gögök Budapestje: kis híján megbuktatták.)

Végül nekivághatott Innsbrucknak, hogy vegyészeti tanuljon: példaként előtte járt a kiterjedt család jó néhány tagja, mindenekelőtt talán nagybátyja, dr. Dávid Lajos, aki - miután a trianoni határjátékok következtében a kolozsvári egyetem jórészt Szegedre települt - ott professzorként tanított s a gyógyszerészet "practicumok" nevű területének jónévű kutatója volt.

Dávid Antal innsbrucki leckekönyvében azonban csak néhány szemeszter igazolása szerepel. Gyógyszerészi, vegyész diploma sehol...

Nem a diák unta meg a tanulást, hanem az Ausztriában tanuló s a fényképezést kedvelő fiatal ember utazott haza Erdélybe, vakációra.

"Már átmentünk a felsőloki viadukton s a szakadék fölött egymás után jönnek a nagy hidak. Alagút tátong, megyünk a hídon, alattunk ökrösszekér, mögötte kicsi borjú, leghátul öklömnyi csángó fiúcska. Gyorsan elő a színszűrőt s már csetten is a gép. A vasút mellett javítják a táviróvezetéket, valaki hosszan utána néz a fényképezőgépnak."

Az idézet *Hazátlan voltam* című, önvallomásszerű kisregényéből, való, 1941-ből. ("Felsőlok" persze Gyimes-felsőlokot jelenti. Megint lexikon, Révai, IX. kötet, Gyimesi szoros: "A Gy.-on át vezet a vasút Madéfalváról a romániai Palancára." 1913.) Vagyis, ha már 1913-ban vasút vezetett ott, akkor a gyimesfelsőloki vasúti hídnak is állnia kellett, amelyet a Magyar Államvasutak épített... S hogy ez miért érdekes?

Mert azon a bizonyos napon a román csendőrség letartóztatta és kémkedés vádjával lecsukta: hiszen vasúti hídról készített fényképet az "Ausztriában kiképzett magyar kém".

Szabadulása után a reménybeli gyógyszerész kényszerpályára került. (Útleveletről ugyanis immár szó sem lehetett.) Lett hát a Brassói Lapoknál kezdő tudósító, majd riporter, később a Magyar Párt lapjánál, a kolozsvári Keleti Újságnál riporter, végül napos szerkesztő. És hát... író.

Legutolsó regénye, a Himalája oldalában kezdődő *A szolgadiák* - amely 1983-ban jelent meg s tulajdonképpen egyetlen mondatból áll - ugyanúgy Erdélyről szól, mint korábbi, nagyívű trilógiája, az *Erdély nagy romlása* (az 1600-as évek elejéről, csupa-csupa igaz adatra épített elbeszélés), vagy az 1973-as kiadású *Háromszék nem alkuszik*, a hadseregszervező s ágyúöntő Székelyföld emlékműve... Vagyis évszázadokon és hegyerinckeken át ugyanaz.

A szolgadiák főszereplője - Körösi Csoma - a regény végén nekivág a keletre vezető kutatóútnak:

"Pecsétet ütnek az útleveleire és mehet.

Nagy talmácsig. Ott még szalutál egy magyar katona, de az út kanyarodik, kelet felé hajlik. Az erdőből fűrészmalom zizegése hallik, deszkát vágnak. Sándor visszafordul, szemügyre veszi még egyszer a hegyeket.

- Isten veled, Erdély!

A fák, madarak és kövek visszafelelnek. A hegyek megrázkódnak.

- Soha el ne felejtis minket!"

Ezek a könyv utolsó sorai: mert bárki legyen is az ember, mindig, megismételhetetlenül önmaga marad, Isten teremtménye, akinek végleges búcsúzásakor a hegyek megrázkódnak.

Ez Körösi Csoma záróakkordja. Ez az író záróakkordja is: a regény megjelenése után öt évvel, hosszan s álnokul ható betegség vitte el 1988-ban.

S megrázkódtak a hegyek... De lássuk az elejét, még ha tudjuk is, hogy az első akkord, az ősök akkordja mindig homályba vész, mert minden "első akkord" előtt volt "még korábbi"...

Bizonyos Dávid Kajetán házasságlevele: az esemény 1791 aug. 2-án történt, a vőlegény neve Dávid Kajtan (sic!), a menyasszony neve Perszián Katalin, szülei: Perszián István, Szentpétery Ripszime. A vőlegény születési és lakhelye Csíkszépviz, a menyasszony születési és lakhelye Erzsébetváros. A "religio" rubrikában mindkettőjükénél a "Róm. cat. örm. szertartású" bejegyzés szerepel. A vőlegény életkora: 26, csillag alatt az "Observationes" rovatban megjegyzés: "A könyvbe nincsen bejegyezve az életkora, tudomásom van azonban, hogy Dávid Kajtan (sic) született 1763-ban, tehát 1791 -ben 26 éves volt." (Így! A számítást rajtam ne tessék számon kérni -dcs.)

A tanuk: Züd János főbíró és neje. Az eskető lelkész (copulantis nomen): Geronián Minász plebános.

A házasságukból gyermekek születnek, következik hát egy keresztlevél: Dávid Kajetánnak (itt már Caietan szerepel a latin szövegben) István nevű fia született Csíkszépvizen, s 1814 aug. 26-án keresztelték. A keresztszülők: Marton Fejér, Caterina Fejér. A keresztelő pap neve: Anton Patrubán.

István is meghallgatta a "sokasodjatok és szaporodjatok" biológiai s bibliai utasítást, mert neki és feleségének, Császárné Rózáknak igen nagy gyermekáldásban volt részük, jött például Antal nevű fiúk 1849-ben. Kata nevű leányuk pedig Zakariás Zakariáshoz ment férjhez, akitől - másokat most nem említve - 1882-ben Anna nevű leánya született. (Dr. Száva Tibor-Sándor *A csíkszépvisi Száva-család* című könyve mellékleteként közölt Császárné-Zakariás leszármazási táblázat szerint Zakariás Zakinak és feleségének, Dávid Katának kilenc gyermeke született. - Alkalomadtán a táblázatból hiányzó adat: Zakariás Zaki leánya, Anna 1882, elhunyt Budapesten, 1966 december 22-én.)

Dávid István és Császárné Róza (egyik) fia, Antal (1849-1930) Csiky Idát vette nőül s négy fiúk lett: István (1884), Lajos (1889 - az említett, szegedi professzor s egy ideig a gyógyszerészkar dékánja, akinek tíz gyermeke között katolikus pap, Lajos Szaniszló, sok száz ember számára "Lala" -, híres rajzfilmes, az eredeti Walt Disney egyik animátora, Tica -, az egyik legnagyobb magyar művészettörténész, Katalin -, egyaránt akad), Mihály (1893 - akit a II. világháború után elhurcoltak "csak úgy" s 1952-ben hunyt el) és Dezső (1896 -1981), akinek fiai közül László halt meg fiatalon, mint az elején említettem... s akinek leánya, Katalin kínálta szőlővel tavaly a barangoló EÖGYKE-csoportot). Hosszú felsorolás helyett hozzáteszem boldogan: Mihály, Lajos és Dezső gyermekei közül, hátistennek még jó néhányan vannak az élők sorában Erdélyben, Magyarországon s a tengeren túlon.

Az erdélyi örmények hosszú időközön át, erőst egymás között házasodtak s ezért olyan bonyolultak ezek a mi genealógiáink. A kézdívásárhelyi illetőségű Antal ("mercator" - mint az anyakönyv jelzi, vagyis kereskedő) fiai közül a legidősebb, István feleségül vette Zakariás Zakariás úr (az anyakönyv szerint: "mercator et possessor" - kereskedő és földbirtokos) említett leányát, Annát. Számoljunk csak: az unokatestvérét.

Történelem és egészség egyaránt okozhatta, hogy itt elakad a sok gyermek hagyománya. Az 1884-es születésű Istvánnak és két évvel idősebb feleségének, Annának csupán egyetlen gyermeke születik: Antal Iván, 1913-ban, az "utolsó békeévben".

Antal Iván regényei a szülőföld előtt hódolnak. A család közvetlen dolgai nagyritkán bukkannak fel írásaiban, például egy mosolyogtató, gúnyos, kicsi részletben: a *Háromszék nem alkuszik* című regényben egyetlen mondat: miután az oroszok bevonulnak Kézdívásárhelyre, először szétrombolják a Turóczi-féle ágyúműhelyt, aztán a parancsnok: "Délután az egyik kereskedő házában a polgárasszonyokat megtanította a Paskevics-tarokkra."

Ez a mondat nem más, mint az 1848/49-re már jólétre vergődött magyarörmény család

szájhagyománya.

A szerző nagyanyja, az 1846-os születésű Dávid Kata ugyanis sokszor emlegette, hogy kicsi gyermekként az édesanyja ölében ült, miközben az asztalnál franciául beszélő orosz tisztekkel kártyáztak... (Lám, hogyan válik vérré a történelemlékvény? S hogyan válik - személyes érdekelttség révén - bonyolult, érzelmi szövénnyé...? Csak azért, mert valamit "tudattak fiaikkal"...))

A feltörekvő, örmény származású családban magától értetődő, hogy taníttatják a fiúkat (a lányokat még nem, ez azért az erdélyi örménymagyarok világában is lassan - vagy még lassabban - ment).

Dávid István ügyvéd (Antal Iván apja) Kézdivásárhelyt látta meg a napvilágot s a kolozsvári egyetem jogi karán lett doktornak. A kutyabőrre írt, kazettás pecséttel ellátott, kézzel írott oklevél maga a századfordulós Magyarország iparművészeti tanúságtévéje.

"Nos Reetor et Universitas Litterarum Regia Hungarica Francisco-Josephina Kolozsváriensis - Lectoris Salutem..." - kezdődik a dokumentum.

Ügyvéddé válni: logikus lépés a millenniumi Magyar Királyságban egy gazdagodó örménymagyar család fia számára, a jól működő, jól kiépített közigazgatás és jogrend országában. Általában...

De nem a fiatal Dávid István számára, aki vizsgái után Budapesten beiratkozott a Zeneakadémiára, Kodály Zoltánhoz, zeneszerzést tanulni.

A "Székely Szó" 1943 június 27-i számában Sz. Szappanyos Gabriella interjújában ezt így mesélte el (a történet hitelességét igazolja, hogy megjelenése idején Kodály továbbra is a Zeneakadémia elismert professzora, D.I. tehát nem mesélhetett volna alaptalanul):

"Van benned invenció - mondta Kodály. Rögtön bevitt egy zeneterembe és kipróbálta összhangzattani tudásomat. És megkezdődtek a komoly és nehéz stúdiumok. Nagy kitüntetés volt, hogy Kodály elvállalt növendékének, helyt is kellett állanom. Soha nagyobb boldogságot! Tanultam, éreztem, mint tárul a lelkem...! Mesterem meg volt elégedve velem. Valósággal megszállottja voltam a zenének. Ekkor ütött be a 'ménkü'. Zordhangú levelet kaptam apámtól: 'Nem komédiást akartam nevelni a fiamból! Tessék azonnal hazajönni és beállni ügyvédi irodába!'

Mit volt mit tennem, az öreggel nem lehetett kukoricázni."

1909-et írunk! A tisztességben öregedő magyarörmény kereskedő úgy tudja, hogy a hangversenypódium minden lazaság szülője, maga a fertő. Igaz, hogy az I. világháború előtti Budapest Európa zenei fővárosa...

Persze, utólag, majd' száz évvel később fölösleges a "mi lett volna, ha... mire juthatott volna Kodály tanítványa?..."-féle kérdéseken töprengeni. A fiatalember nem tudott forradalmár lenni a konok, kissé feudális, családfői akarattal szemben; visszatért Kézdivásárhelyre, a Turóczi Mózes utcában családi fészket rakott és kották helyett lapozgatta a Csemegi-kódexet, meg a Döntvénytarakat. Atyai kárpótlásul, a szófogadó hazatérésért cserébe kapott egy Steinway-zongorát. (Amelyet aztán az 1916/17-es pusztítás után renoválnia kellett a gyár hangszerészének, hogy fél évszázaddal később, a 60-as évek nyomorában fillérekért elvessen...)

Mégis: számos dal született az ügyvéd úr zongoráján.

Kár volna lekicsinyelni azt, ami önzetlenül (vagyis: nemhogy sztárgázsiért, de egyenest ingyen) született, mondjuk, a Zabolai Dalárda számára... Nem olyan nagyívű zene, mint lett volna, ha a szerző elvégzi a Kodály-osztályt... De szűkebb hazájában, Erdélyszerte sokáig énekelték a dalait.

Most hát visszaérkeztünk Szabó Jenő tiszteletes úrhoz, aki számos Dávid István-féle dal

szövegírója, illetve, akinek számos versét zenésítette meg az ügyvéd. Mert a "nem-forradalmár" jogászdoktor megszerezte az ügyvédi képesítést, amelyet szép - ezúttal nem latin - nyelvezete miatt is érdemes idézni (természetesen, eredeti helyesírással):

"Ő FELSÉGE A KIRÁLY NEVÉBEN.

A maros-vásárhelyi ügyvédvizsgáló bizottság bizonyosságot tesz arról, hogy dr. Dávid István ügyvédjelölt urat az 1913. év június hó 26. napján befejezett ügyvédi vizsga alapján az ügyvédség gyakorlására képesítettnek találta és részére a törvényes ügyvédi eskü letétele után, ezt az ügyvédi oklevelet kiadta.

Maros-Vásárhelyt, 1913. év június hó 26. napján.

Jakab Rudolf bizottsági elnök - Dr. Illyés Lőrincz - Csipszér (?) Árpád - Dr. Lámi Oszkár - Dr. (?) - bizottsági tagok."

Szép nyár lehetett: egy hónappal később, július 30-án megszületett a fia... A szalonban pedig ott a zongora...

Szép nyár volt 1913 nyara?

Hiszen a zongorán túlnyomórészt moll-hangnemű szerzemények születnek. (A moll hangzások pedig homályos, fájdalmas, jórészt esett ívű zenék; velük szemben áll a dúr hangzás, a tisztább, nyíltabb, uram bocsá: a vidámabb. Zeneesztétikához értő olvasóimtól elnézést kérek, ha az egyszerűsített magyarázat nem egészen szakszerű - dcs.)

Közben a kézdivásárhelyi ügyvéd a cipészséget tanulta ki 1920-ban (mesterlevelet is kapott!), mert nem volt hajlandó letenni a román hűségesküt s ezért egy ideig nem ügyvédkedhetett.

Aztán ügyvédkedett s a szűkebb pátria dolgaival egyre többen törődött. Bizonyosság egy "iskolakérdés" (a sok közül - érdekes, hogy Erdélyben magyarok s ezen belül más, így örmény származásúak számára mindig olyan fontos volt az iskolák kérdése!): a SZÉKELY ÚJSÁG 1934 szeptember 9, vasárnapi számában a következő felvezetést olvassuk, *A tanítóképző ügye* cím alatt:

"A mi fájdalmas ön-kultúrconkítási ügyünkben a nálunk megtartott országos kat. nagygyűlésen Dr. Dávid István bejelentett s előterjeszteni kívánt egy határozati javaslatot. Ennek megtételétől azonban a Népszövetség igazgatójának indokolt kérésére el kellett állnia azzal, hogy ezt a kérdést alkalma lesz azon vezető férfiak előtt feltárnia, akik ebben az ügyben tenni hivatottak. Minthogy ez rajta kívülálló okokból nem történhetett meg, az ügy fontosságára való tekintettel alább közöljük a nyilvánossággal a javaslatot, majdnem szószerint" - itt kezdődik dr. Dávid István tervezett felszólalása:

"...tudjátok-e, hogy évszázadokon keresztül innen, ebből a háromszéki medencéből mennyi élet és erő fakadt a köz javára? - Tudjátok-e, hogy mi itt - minden időben - a magunk ereje és verejtéke árán teremtettünk meg magunknak minden életlehetőséget, kultúrát, mindent! - Egybefogtunk *felekezetre tekintet nélkül*, (kiemelés az eredeti - dcs) mert felismertük ennek szükségességét! Látjátok-e tehetetlen szegénységünket most, amikor a legnagyobb szükségben vagyunk és amikor ezegyszer megérdemelnők a segítséget azoktól, akiket annyiszor és oly sokat mi segítettünk!?"

Elvitték a tanítóképzőnket! - Elvitték tőlünk azt, amit három évvel ezelőtt azért hoztak ide, hogy kárpótoljanak valamivel a leépített főgimnáziumért!

- Elvették tőlünk azt, amit alamizsnaképen adtak nekünk! 1931-ben meg kellett válnunk attól a főgimnáziumtól, amelyet mi teremtettünk magunknak 35 évvel ezelőtt, /.../ ...súlyos csapásként tudomásul vettük, hogy tovább nem lehet, hogy le kell fokozni a főgimnáziumot. Hogy vissza kell fejlődünk a 35 év előtti színvonalra. Algimnázium lettünk ismét."

Mellesleg: ez a főgimnázium vesztés okozta, hogy az ügyvéd fia, Antal Iván ott helyben nem érettségizhetett külföldön érvényes szinten.

De beszéljünk a zenéről, még ha dalokról szóban nehéz is beszélni. (Hátha egyszer a kotta, a dallam is elkövetkezhet...?) A református tiszteletes, Szabó Jenő szövegére készült például 1922-ben:

*Széles ágya a Tiszának,
ha kiszikkad, ha kiszárad,
Árva népnek gyásza-búja
telesírja könnyel újra.*

Szinte önváddal teli, csupa keserűség egy következő szerzemény (ez is 1922 - Trianon után vagyunk!), ugyancsak Szabó Jenő szövege s Dávid István moll hangnemű dallama:

*Kerüljük el egymást,
kenyeres pajtásom,
szemem a szemedbe
ezután ne lásson!*

Született jó néhány, a "magyar nóta" osztályába tartozó szerzemény, közkedveltek s nem biztos, hogy értékesek. De a legerősebb (dallamban s szövegben egyaránt kemény) a kettejük, ügyvéd és pap "együtműködéséből" *A Cenk alatt* címen ismert dal. Hangsúlyozom: nem nóta ez. Ez dal. (A Cenk-tetőről van szó, Brassó felett):

*A Cenk alatt még áll az ősi város,
De arca más ma, mint a régi volt.
Ott, fenn az ormon csend borong, halálos,
És lenn a völgyön csak bagoly rikolt.
A bérc felett urat cserélt a fészek,
Rá nem sasoknak büszke szárnya leng,
csak bujdosók már, kik a Napba néztek,
S a Cenk alatt is úrrá lett a cenk!*

Nem lehet tucatnyi megzenésített verset idézni, úgyis csak zenéstül bizonyíthaták, hogy mit érnek. (Csupán zárójelben: Szabó Jenő tiszteletes úr néhol hajszára van az adyendrés magasságoktól. Igaz, hogy az a hajsza, az azért ott van s időben későbbiek a versek, tehát az utánérzés is szóba jöhet. De több, mélyebb, mint "kollégája", a nála nagyobb hírnevű, ugyancsak református tiszteletes, Szabolcska Mihály laposságai!)

Adyról esett szó s az erdélyi kisváros ügyvédjénél zengő Steinway {amelyhez néha leült felesége, Cs. Zakariás Anna is, hogy Chopint vagy Rahmaninovot játsszék} révén ezt is el kell mondani, mert "tanuljátok meg azokat s tartsátok meg pontosan".

Dávid István éveken át kínlódhatott, (ha aktái s ügyei intéztén a zongorához ült alkonyatkor), mire Ady egyik-másik versét megzenésítette. 1934-ben született az *Álmom az Isten* - amely a címadó verssornál pentatóniára hajolva nyugszik meg, A szöveget nem idézem: Ady-kötetben megtalálható, akár a többi, dr. Dávid István megzenésítette, soha, sehol nem hallható Ady: a *Három őszi könnycsepp*, az *Új arató ének*, az *Akik mindig elkésnek*, vagy a *Magyar fa sorsa*. Ez utóbbiból csupán Ady okán is érdemes eszünkbe juttatni néhány szót:

*Ontottam a virágot,
virultam jóban-rosszban,
mások gyümölcsösödtek,
én mindig virágoztam.*

A dalok időnként nagyobb egységekké váltak. Öt évvel a szigorú apa, Dávid Antal halála (1930) után eljött a "fertő" kora: a kolozsvári Magyar Színház 1935-ben nagy sikerrel játszotta dr. Dávid István kézdivásárhelyi ügyvéd (zeneszerző) és dr. Gaál Alajos gyergyói orvos (szövegíró) három egyfelvonásos zenés játékát *Székely guzsalyos* összefoglaló címen. Rendezte és a főszerepet játszotta Tompa Sándor, a II. világháború után a budapesti Nemzeti remek színésze, akkor még nem "Pufi bácsi", hanem az akkori kritikák szerint:

"Tompasanyi".

Az ügyvéd azonban - miközben kertjében rózsákat nevelt - elsősorban praktizált.

Nem is csinálhatta rosszul, mert: "A Kormányzó Úr Ő Főméltósága folyó évi március hó 26. napján kelt legfelsőbb elhatározásával Ügyvéd urat a maros-vásárhelyi kir. törvényszékhez tanácselnökké kinevezni méltóztatott."

Az 1941-es kinevezés vált (újabb világfordulások után) elégséges okká, hogy Dávid István kirúgnivaló senkivé váljon Rákosi idejében, nyugdíj s bárminemű juttatás nélkül.

1950 táján tehát a könyvkötészetet tanulja meg s bedolgozóként keres valami pénzt egy könyvkötő műhelynél, amíg az 1953/54-es tél influenzajárványa el nem viszi. 1954 január 2-án hunyt el Budapesten, abban a szobában, ahol jelenleg ezt írom (bocsánat a személyeskedésért - dcs).

De előtte még egyszer a zene... 1950 január 2-án írta meg legutolsó szerzeményét, (hangszerelés nélkül, csak a dallamot jegyezte le, hiszen zongorája sem volt), amely világos, tiszta, dúr hangnemű. (Pontosan: C-Dúr,) Szövegét is ő maga költötte, a címe: Jó éjszakát. Köszöntés néhányéves unokáinak.

*Elcsendesül a ház zaja,
imádkoznak halkán, lágyan.
Végére jár a mai nap,
ágyba térnek mind a hárman...*

Zenéje, szövege immár a végletekig tiszta: egyszerű és fölemelő üzenet.

Tehát: „*A hegyek megrázkódnak: soha el ne felejtis minket...*”

dcs (folytatjuk)

Könyv az erdélyi örmények történetéről

Gazdag forrásanyaggal ellátva, Balla Tibor erzsébetvárosi, gyergyószentmiklósi és szamosújvári építészeti részleteket ábrázoló jóhangulatú rajzaival, két színes fényképpel és színes borítóval dúsan jelent meg Kolozsvárott *Gazdovits Miklós* munkája. A Bukarestben élő szerző szerint "...még nem fordult elő a világtörténelemben, hogy egy nemzetiségi szórvány letelepedési helyén két saját várost alapítson, befogadó hazájuk 'földiekévé' nyilvánítsa..." .

Az erdélyi örmények történetéből című könyv idén jelent meg, számos támogatónak köszönhetően. Köztük elsőként sorolja fel a belső címlap a Svédországi Magyarok Országos Szövetségét és a Stockholmi Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesületet. A fotó, amelyen a szerző látható Tamás Gyula György stockholmi Magyar Képzőművészeti Egyesületi elnök társaságában, sokat elárul a szándékról, amellyel a könyv készült s azokról, akik létrehozásához hozzájárultak: a két magyar egy olyan szoba sarkában ül a fényképen, amelynek falain Kodály és Ady arcképe látható...

A tanulmánykötet sorbaveszi az egykori őshazáról szóló tudnivalókat, a vándorlás, üzöttség emlékeit és kitapintható nyomait - hiszen ez a származás kérdése - és részletesen taglalja az erdélyi betelepülés, a családok, az iskolák, a vallás- illetve egyháztörténet dolgait, helytörténeti leírásokkal gazdagon.

"Megalégedéssel töltene el, ha a kis könyvecskét hasznos és érdekes olvasmányként fogadná az olvasó," - írja Gazdovits Miklós az Előszó végén.

Csak sajnálhatjuk, hogy a két, említett svédországi szervezeten kívül felsorolt támogatók (vagy félszáz, elsősorban svéd- és magyarországi magánszemély) között egyetlen magyarországi örmény szervezet sincs.

/szerkesztőség/

Az erdélyi Szabadság c. lap május 11-i száma ezt közli:

"Az erdélyi örmények történetéből címmel a szerző, *Gazdovits Miklós* dedikálja művét május 12-én, pénteken délután 1 órakor a Röser - könyvesboltban. Bemutatót mond *Lászlóffy Aladár*.

A kiadvány az Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület (Stockholm) támogatásával készült el."

Párizsból érkezett MTI-jelentés

Május 9-én Besanconban a 24-ik Nemzetközi Genealógiai és Heraldikai Kongresszuson életműdíjjal tüntették ki *Gudenus János József* genealógust.

Az 53 éves kutató a besanconi Kongresszusi Palotában vette át a kitüntetést *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája* című, ötkötetes alkotásért.

Gudenus a párizsi Magyar Katolikus Misszió előadást tartott *A magyar nemesség elmúlt évtizede* címmel.

A Népszabadság május 15-én interjút közölt a genealógussal, ebből idézünk:

"Bárói származása súlyos tehernek bizonyult, az iskolai nyilvántartásban a neve előtt ott volt a megbélyegző "x", egyetemre, főiskolára nem mehetett. /.../

A Gudenusok németalföldi eredetűek: a van Gudenek a XVI. század második felében Orániai Vilmostal együtt lovagoltak be Hessen-Kassel tartományba. /.../

Segítséget jelent, hogy nevét a Magyarországon arisztokrata családok leszármazottai már ismerik, sokan Budapestre látogatva személyesen jelentkeznek nála.

Az ausztriai rokonok nem ennyire szívélyesek. Amikor néhány éve levélben megkereste őket, s beszámolt a magyarországi ág sorsáról, a válasz tömör volt: 'Nem kell panaszkodni'.

- Azt hitték, hogy pénzt akarok - teszi hozzá fanyar mosollyal Gudenus, aki életében először 1992-ben járt Nyugaton, Ausztriában. A kutató egyébként nemrég két új munkával is elkészült: az egyik 400 oldalas tanulmány az örmény eredetű magyar nemesi családokat, a másik a Rákóczi-fejedelmek leszármazottait veszi számba."

Híradó

Az *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című kötet reményeink szerint a 2000-ik, millenniumi évben jelenik meg. Kérem a tisztelt olvasók segítségét, hogy a családok feldolgozásához leszármazási táblázatokat, gyászjelentéseket, anyakönyvi kivonatokat küldjenek.

Ezt a felhívást hónapok óta közreadtuk. Májusi számunkban a szerző ezt közölte:

Az örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája című kiadványt 1999. október elején kezdtem el gyűjteni és rendszerezni, s célul tűztem ki, hogy a kéziratot 2000. június 30-án lezárom. A készülő kötetben tárgyalt 53 család közül a következőkről: Buzáth (szigeti), Hankovics, Lázár, Pátrubán, Szarukán, Török - még igen kevés az adat, a következő öt családról pedig: Gáspár, Jeremiás, Pászákász, Petraskó, Rátz (Pát) - semmi információval nem rendelkezem. /.../

Gudenus János József

Az EÖGYKE kiadói felhívása:

Annak érdekében, hogy a tervezett könyv külalakjában, grafikai-nyomdai kivitelében is méltó, millenniumi kiadvány lehessen, kérjük, hogy akinek birtokában található színes címerrajz, vagy nemesi levél, színes fotón vagy színes fénymásolaton küldje el, hogy a könyv illusztrációs anyaga is gazdag legyen.

(A színes reprodukció vagy színes fénymásolat költségét az EÖGYKE, mint a könyv kiadója átvállalja, csupán a bonyolításra nincs lehetőségünk.)

A következő családok színes címerrajza hiányzik még: Balta, Bogdánffy, Buzát, Csiky (csíksomlyói), Csomák, Gáspár, Govrik (fegyverneki), Hankovics, Issekutz (marosvásárhelyi), Jakabffy, Jeremiás, Korbuly (lompérdi), Lászlóffy, Lázár, Lengyel (ebesfalvi), Markovits (kisterpesti, spizzai gróf), Mártonffy, Pap báró, Pászákász, Petraskó, Rátz, Szarukán, Vertán (szombatsági), Vikol.

Szamosújvár 300 éves városalapítási évfordulóját ünnepli 2000-ben. Az évforduló tiszteletére a Pro Armenia Alapítvány képes történeti albumot szeretne kiadni, amelynek címe: **Szamosújvár képes története**. A kiadvány magyar, angol, német és román nyelven jelenik meg. Pályázati kérelmet nyújtottunk be a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumhoz, valamint az Illyés Közalapítványhoz. A kiadványt a Pro Armenia Alapítvány fogja forgalmazni. Előzetes becslések szerint ára 1000 Ft lesz. Köszönettel fogadjuk azoknak a támogatását, akik a nyomtatási költség fedezésében segíteni tudnak. Adományokat az EÖGYKE útján is lehet teljesíteni, a céladomány feltüntetésével. Az adományozók nevét a kiadványban feltüntetjük. Előzetes megrendelést is fogadunk.

Tarisnyás Csilla a Pro Armenia Alapítvány elnöke

Felhívás

A szamosújvári templomba visszakerült Rubens-képpel kapcsolatos biztonsági berendezések költségeire továbbra is gyűjtünk! Ugyancsak folytatjuk a gyűjtést az erzsébetvárosi templom felújítására! Kérünk mindenkit, tehetségéhez mérten támogassa ezt a két, igen fontos célt. Az adományokat az impresszumban (a lap végén) is közölt címen (az EÖGYKE székhelyén) és bankszámlán is el lehet juttatni.

Köszönettel tartozunk a beérkezett adományokért: *Dániel T. Zoltán* úr a szamosújvári és gyergyószentmiklósi templom szükségleteire 25.000 forintot adományozott. *Lászlóffy Manna* a szamosújvári, *Cserhalmi Lajosné* Baby néni a gyergyószentmiklósi templom helyreállítására áldozott.

Tájékoztatjuk közösségünk tagjait, hogy **Szamosújváron a Világosító Szent Gergely ünnepség** 2000. július 1. napján (szombat) lesz. Az örmény szertartású római katolikus ünnepi szentmise 10 órakor kezdődik a székesegyházban.

A szamosújvári plébánia tájékoztatása szerint: Rubens; Krisztus levétele a keresztről c. festményének megtekintése a következő rend szerint történhet:

- általában szentmise előtt és után
- vasárnap de 10-11 óráig
- kedden du. 17-18 óra között

Amennyiben ezen időpontoktól eltérő időben kívánják csoportok megtekinteni, úgy azt előre jelezzék az Örmény Katolikus Plébánián, Gábor Testvérnél (Bakó István Csaba plébános úrnál) (levélcím: R-3475 Gherla, Parohia Armeano Catolica, Str. Stefan cel Mare Nr. 5., jud. Cluj, telefon /fax: 00-40-64-241-916).

Millenniumi könyvújdonság ősszel!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület a millenniumi év őszen kiadja *Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* c. könyvét kb. 540 oldal terjedelemben.

A könyvben 53 magyarörmény nemesi család kerül feldolgozásra: ragemelések, címerleírás, színes címerrajz és a leszármazási táblázatok feltüntetésével. Az egyesület a könyv kiadásával bizonyítani kívánja a magyarrá vált örménység egész társadalmunkat behálózó múltját, jelenét.

Éppen ezért a könyvet adományozás útján kívánjuk eljuttatni a közgyűjteményeknek, felsőfokú tanintézetek könyvtárainak és fontosabb civil szervezeteknek, itthon és otthon.

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület pályázatot nyújtott be a könyv támogatására, az odaítélhető összeg azonban annak elnyerése esetén sem fedezi a kiadási költségeket.

Ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat, amennyiben módjuk van, támogassák egyedülálló tervünk megvalósulását. Támogatás postai úton az egyesület számlájára is történhet, megjelölve: "támogatás a genealógia könyv kiadásához".

A támogatók jegyzékét a könyvben megjelentetjük. Segítségüket előre is hálásan köszönjük.

Az egyesület egyidejűleg előjegyzést indít a könyvre azzal, hogy jelentkezés és 3.000 Ft adomány befizetése esetén biztosítjuk a szerzői dedikálást is.

Jelentkezésüket postai úton is megtehetik, egyidejű befizetés mellett az egyesület bankszámlájára.

Kérjük feltüntetni: "genealógiai könyv adománya és dedikálása" - határidő augusztus 31.

Június 10-12 között tartják, 10 órai kezdettel Budapesten az örmények nemzetközi konferenciáját a Hotel Mercure-ben (Krisztina krt. 41-43). A konferencia hivatalos nyelve az örmény. 12-én 10 órakor kerül felállításra az Örményországból érkező kökereszt az V. ker. Petőfi téren.

A budapesti XI. ker. Örmény Kisebbségi Önkormányzat június 3-án 17 órakor a kerület nemzetiségi műsorában örmény versekkel és örmény népzenevel képviseltette magát. Közreműködött *Várady Mária* színművésznő és *Jengibarján Dávid* harmonikaművész. Az esemény helyszíne a Szent Margit gimnázium volt.

A budapesti XII. kerület Művelődési Házában (a MOM Kultúrházban) május 19-én, pénteken nagyszerű zongoraestet adott *Szilvay Ingrid* művésznő. A magyarörmény zongoraművész önálló estjének műsorán XX. századi táncminiatűrök hangzottak el. Ravel - Debussy - Granados- és Sosztakovics-művek között szerepelt Hacsaturján két szerzeménye, egy keringő Lermontov Álarcosbál című drámájához, valamint az örmény szerző Örmény népi tánc című műve. Az előadó mesélt is a zeneművekről, így a közönség tapsával ráadásra is kényszerítette a kedves, nőies, tehetséges művészt. Szó esett arról, hogy az örmény népzene hatása éppen Bartók erdélyi, népzenei gyűjtései során érezhető ki abban a zenében, amely az estet zárta: Bartók Román népi táncok című darabja.

Lapunk megjelenésekor, június 8-án délelőtt avatják fel a Liszt Ferenc Zeneakadémia III. emeleti, 37-es számú termében Viski János magyar-örmény zeneszerző márvány emléktábláját.

(Ezzel kapcsolatba emlékeztetjük Olvasóinkat, hogy *Viski János fiatalkori évei* címen *Fancsali János* jelentetett meg két éve könyvet az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat első köteteként - a Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület támogatásával - a szerző kiadása, Budapest, 1988.) A

könyv az EÖGYKE-nél még megvásárolható 600.- Ft-os áron.

Június 11-én, Pünkösöd vasárnapján kerül sor Csíkszépvízen a Száva-család éves találkozójára. Ebből az alkalomból dr. Száva T. Sándor A csíkszépvízi Száva-család c. könyvét átadja az Európa több országából összegyűlt családtagoknak.

A **Fővárosi Örmény Klub** szokásos klubestje 2000. június 15-én lesz a Magyarok Házában, Budapest, V. kerület, Semmelweis u. 1-3. alatt, a zeneteremben.

A klub vendége ezúttal *Murádin Jenő* kolozsvári művészettörténész, aki vetítettképes előadást tart Munkácsy Mihály halálának 100. évfordulója alkalmából.

Az EÖGYKE székhelyén (Budapest I. Donáti a 71a) megvásárolható Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája c. műve (1896, Szamosújvár) fénymásolt kivitelben, 2 ezer Ft-ért. Ugyanitt kapható a Szongott-sorozat (Szamosújvár monográfiája) reprint kivitelű, utolsó kötete, A magyarörmény metropolisz (1901, Szamosújvár) 1.500 forintos áron, illetve a megjelent Szongott-kötetek, valamint dr. Száva Tibor Sándor A csíkszépvízi Száva-család története c. család-monográfiája, a Száva- és a Zakariás-család leszármazási táblázatával.

Ugyanitt az első egyházi konferencia anyaga "Az örmény katolikus Egyház története és művészete" címen. (A konferencia Budapesten, 1997 november 20-22-én zajlott. - A kötet az Erdélyi Örmény Múzeum c. sorozat 2. darabja, megjelenését a budapesti II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, valamint a BÖKÖT - a Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása - támogatta. Kiadó: EÖGYKE, 1999.)

Április 7-én és 8-án a marosvásárhelyi székhelyű Kós Károly Alapítvány tudományos ülészekán Moszkovits Károlyné Osztiań Aranka az erdélyi örményekről tartott előadást.

A bejlerbej indulója

Avagy: a Fővárosi Örmény Klub május havi találkozóját a **Kecskés Együttes** fellépése tette gazdaggá.

Az együttes régi korok muzsikáját szólaltatja meg, alapvetően az adott kor hangszerein. Különböző lantok, hegedűk, sámánsípok, harsonák, dobok, stb. A régebbi korok muzsikájához tartozik nemcsak az, amit - mondjuk - Bécsben játszottak a XVI-XVII. században, de az is, amit ekkortájt a török udvarban "húztak talp alá".

Vagy fújtak... mint a Klubesten bemutatott műsor első darabját, a Beglerbég katonáinak indulóját a Nándorfehérvári ütközetben. (A bég - eredeti kiejtéssel: bej, vagyis ezredes, a bejlerbej pedig - közkeletű magyar kiejtéssel: beglerbég annyit tesz: a bejek beje: fővezér. De nem "nagyvezír" - az inkább politikai főnök volt.)

Ez a muzsika is eredeti hangszereken szólal meg: dob és töröksíp. A töröksíp másik neve: tárogató, nádsípos fúvós. A tárogatót átvették a magyarok is, lett belőle általános tábori, katonai fafúvós már Thököly idejében: éles, messzire ható, riasztó hangja van, ahogyan az mezőn, táborban, hadi készültségben kellett is.

Aztán a bújdosó kurucok is tárogató mellett búsongtak, miközben őszi harmat után, nagy hegyeknek ormán elbujdostak Lengyelország felé, az osztrákok pedig tűzre hányatták a tárogatókat, nehogy a kuruc hangszer ébren tartsa a rebellis magyar lelkiületet. De jött a XIX. századi nagy nemzeti felzihálás, és egy Schunda nevű hangszerkészítő felélesztette a tárogatót. (Csehországból települt át és a pedálos cimbalom mellett a töröksípból tárogatót

reformált, 1923-ban halt meg Budapesten.) No és lett a tárogató az ezüsttükros kávéházak cigányzenekarainak, a magyar nótának elmaradhatatlan hangszere...

A Schunda-féle tárogató lágy, érzéki, és végtelenül szomorú... csak úgy szomorú, a szomorúságért.

A töröksíp keményen, támadóan hangzik, még akkor is, amikor a Kecskés Együttes előadásában nem a bejlerbej indulóját, hanem a különös, követhetetlen ritmusú, szerájbeli szórakoztató dalt zengi.

Hallottuk Hunyadi históriáját, többféle hajdútáncot, istenes éneket, vigadókat, vagy éppen Balassi gyönyörű Katonaénekét: *Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél...* Ez is a múltunkkal függ össze. De az is, hogy Balassi Bálint (a magyar nyelv első, igazán nagy költője) "leányokat vesz egy lóért..."

Nahát! Ezek a régiek ugyanúgy bonyolult emberek voltak, akár mi? S "azok a régi szép idők" ugyancsak pizokkal és szépséggel teli idők voltak, akár a mostani idők?

Efféle gondolatokat ébreszt (vagy esetleg: ébreszthet) egy-egy ilyen est, mint a Fővárosi Örmény Klub legutóbbi, májusi találkozója, amelyet a Kecskés Együttes régi zenéket idéző, nagyszerű koncertje tett igazán értékessé.

Gondol-e valaki arra, hogy ez nemcsak "egyszerűen egy klub"?

Hiszen hónapról hónapra, évről évre egyre értékesebb, egyre több különleges meggondolnivalót "szállít" résztvevőinek az, aki szervezi... Köszönet érte a Klub háziasszonyának.

(a szerk.)

A szamosújvári ferences templom és kolostor

Az erdélyi ferences rendházak között a szamosújvári a legkésőbbi alapításúak közé tartozik.

1742-t írtak, amikor a helyi fegyintézet *Karl Miklós* nevű lelkészének közbenjárására, a Désen vizitáló *Botár Joachim* ferences rendfőnök Szamosújvárra érkezett, ahol *Dániel Tódor* városi előjáróval tanácskozott, s ennek eredményeként még ugyanazon év szeptemberében a rend megtelepedéséhez telket kapott, míg bizonyos *Márkovics András* a frissen érkezett szerzeteseknek házat is adott használatra.

Hitéletüket hamarosan megszervezhették, mivel legkorábról ismert pecsétjük felirata: "Sigilium Residentiae Szamosújváriensis 1745."

A ferences rendház *Historia Domusa* szerint a Dániel Tódor által adományozott telken, hat éven át tartó egyezkedés után, a templom alapkövetelére 1748. októberében került sor, melyet *Teodorovics Mihály* helyi plébános, apostoli főjegyző végzett.

1757-re több helyi örmény család támogatásával elkészült volt a Dés felé vezető főutcára néző, barokk stílusjegyeket viselő, impozáns méretű (44 méter hosszú) csehsüvegboltozattal fedett hajó és a két torony.

A templom felszentelésére 1758. november 5-én került sor. A következő években újabb részekkel egészült ki az istenháza. 1760-ban *Lászlóffy Bogdán* a sekrestyével szemben - mint kronostikonja is mutatja (HACCE LAVRETANA DOMVS) - egy új, Loretói Mária nevű viselő kápolnát emeltet. (A latin szöveg kiemelt betűi ugyanis római számok: M: 1000, D: 500, a két C: 200, az L; 50, a két V: 10 = összesen 1760 - a szerk.)

1761-ben *Placsintár Dávid*, illetve *Csomák Miklós* jóvoltából Szent Antal és Szent Ferenc tiszteletére emeltek kőszobrokkal ékesített oltárokat, ugyanakkor a *Balta* testvérek díszes szószéket, míg 1762-ben maga az alapító egy főoltár felállításához járult hozzá Szent Péter

tiszteletére, amelyet később, 1848-ban tiroli mesterek által készített, gazdag fafaragással, Szent István és Szent László szobraival díszített oltárra cseréltek. 1777-ben három harangot öntettek, 1819-ben Rudnay erdélyi püspök is szentelt egy harangot.

Miután megkapták a templom keleti szomszédságában lévő telket, 1760-tól sor került a rendház építésére. 1767-ben már készen állt a kolozsváriéhoz hasonló, U alaprajzot követő, 10 helyiségből álló, a szászvárosi rendház mintájára boltozott épület, de a város vezetése gazdasági okokra hivatkozva, mindössze 6-8, az örmény nyelvet amúgy sem bíró szerzetest kívánt csak a város falai közé befogadni.

Ez utóbbi nehézség hamarosan orvoslásra került, hiszen már 1771-től, *Gergelyffy Antal* személyében, örmény származású szerzetes került a rendház élére, ami hamarosan a rendtagok számának emeléséhez (is) vezetett.

Több ízben is megújították a templomot.

1855. szeptember 21-én nagy tűzvész pusztított a városban, ennek során leégett a templom és a régi harangok is megolvadtak. Az épületek felújításához azonnal hozzáfogtak, 1856-ban már új tető alatt állt a rendház és a templom, ez utóbbit 1857-ben már beboltozták, falait kívülről-belülről vakolták. Ekkor a toronyba új harang került. Az orgona *Rhadek Emánuel* nagyszzebeni műhelyében készült.

A megújult templom homlokzatára az alábbi kronostikont írták: TRISTIBVS EBVSTIS CELERI FERVORE REVIXI - HINC TIBI MIRE DEVS GLORIA VIVA SONAT. ("Szomorú elégésem után a gyors buzgóság ismét életre hívott - innen, nagy Isten, feléd új dicsőség hangzik. ") (A kiemelt betűk: M, D, két C, két L, X, hét V, és tizenkét I, azaz összesen 1857 - a szerk.)

A Szamosújváron megtelepedett ferencesek példaszerűen beilleszkedtek a város életébe; egyházi teendőik mellett főleg oktatással foglalkoztak. Ezért a város, illetve annak vezetői anyagilag támogatták a rendházat. Erre utal *Orbán Bertalan* zárdafőnök 1875. szeptember 29-én írt levele:

"...A halhatatlan emlékü Dániel Teodor kir. tanácsos elhunytá óta e szabad kir. város képviselő testülete csaknem mint kegyúr volt szemben a zárdával; nincs tehát e szegény zárdában egy legkisebb szeg, darabka fa .. amely e nemes város lelkiületére ne utalna vissza".

Miklósi-Sikes Csaba

A hegyek keresztény törvényei (Egy hegyimentő visszaemlékezései)

Grúziában sok nép él, amelyek analógiáit hiába keresnénk bárhol. Szvánok, megrelék, chevszurok...

A chevszurokról szeretnék mesélni egy történetet. Chevzurétia hegyei csodákkal teli táj annak, aki szereti a hegyeket, a régmúlt fuvallatát, és tiszteli a népek szokásait. A chevszurok híresek vendégszeretetükről. Házuk ajtaja mindig nyitva áll a betérő utazó előtt. Nemcsak a barát, de az ellenség előtt is. A hegyi ember nem háborúskodik saját házában. Szégyen pecsétje csúfítja azt a házat, amelyik nem segített a rászorulónak. De ne adj Isten megsérteni a ház urát. Nemcsak ez, de a település összes ajtaja örökre zárva marad az ilyen ember előtt. Legendák járnak arról, hogy a chevszurok miként fogadják az idegent...

A sors úgy hozta, hogy megismerhettem őket. Hegyimentőként dolgoztam a Kaukázusban, sokszor hajszálon függött az életem, hóban-fagyban, sziklákon csüngtem. Akár hiszik, akár nem, ilyenkor énekeltem (nem is dal volt az, csak két sor): "Vidámabban, pajtás! Szívünk nem öregszik!" És a folytatás nagyon hangosan így szólt; "Ó-ó, lesz az még így sem!" Társaim hangulata ilyenkor emelkedett.

Gyakran hallottam, amint sokat próbált mentőtársaim a sérülteket segítve, frissen felelgettek egymásnak: "Vidámabban, pajtás! Lesz az még így sem!" Amikor a csapat vezetője lettem, hallottam, ahogy a hátam mögött embereim így emlegettek: "Leszazmégigysem": Jó kis nevet ragasztottak rám! Ezzel a "névvel" függ össze az alábbi történet...

Egyszer hóviharban menedékhelyet kerestem. Bekopogtam egy chevstur szaklába. Szívélyesen üdvözöltek, behívtak a házba. Asztalhoz ültettek, közel a tűzhöz. A házigazda éppen szomszédait vendéglátta. Elém tették az ételt: kitűnő juhsajtot, füstölt húst, gyümölcsöt és sok zöldfélélt. Egy ivókürtöt teletöltöttek forralt borral. Nagyon nagy volt a kísértés, hogy azonnal felhörpintsem - hiszen át voltam fagyva -, de ismerve a hegyi népek szokásait, vendéglátóm szavára vártam. Az öreg chevstur fölállt, megemelve ivókürtjét, és ezt mondta: "E ház falain túl dühöng a tél, mi melegben vagyunk. Messze a hegyekben, valahol, valakik bajban vannak. Az ő segítségükre sietnek Leszazmégigysem parancsnok emberei. (Majdnem leejtettem ivókürtöm). Igyunk az ő egészségére!"

Kiról van szó? - kérdeztem. Az asztalnál zsvivaj támadt: Hogyan, testvér, nem tudod? Ő egy hegyimentő. Egy szőke kaukázusi. Ez a neve: "Leszazmégigysem". Érted már ?

Ittunk, haraptunk, vidám eszmecsere folyt... Láthattam, amint a hétköznapiak komor, visszafogott hegyi embere önfeledten mulat. Ahogyan az öröm tüze arra készíti, hogy asztaltársait túlszárnyalva ossza meg a legjobb falatokat, és vendége ivókürtjét üres állapotban ne tőrje. Egyikük, a tűznél szárítgatva ruhámat afelől érdeklődött, hová tartok. - A mentőcsapat keresésére indulok. - válaszoltam. Miért? Mondom, minél hamarabb szeretném utolérni őket, tudom, hogy segítenem kell. A házigazda így szólt:

"Segíteni méysz? Jó ember vagy! De időjárás most rossz. Hány nap múlva indulsz?" Nem várhatok - feleltem. Kicsit megszáradok és indulok. Csak az a baj, hogy nem tudom, merre keressem őket. (Kiküldetésben voltam, és nem tudtam pontosan, hol vannak az embereim). Az asztalnál hangos beszélgetés kezdődött. Kérdelem egyikőjüket, mi történt? "Semmi testvér. Csak tanácskozunk."

Körülbelül húsz percig tartott a megbeszélés. A házigazda egy kézmozdulatára abbamaradt a zsvivaj. Néhányan fölálltak és sietve távoztak. "Elmennek? kérdeztem. De hiszen el sem búcsúztunk..." A válasz ez volt: "Ne aggódj. Mindjárt visszajönnek. Addig igyál és egyél". Az öreg intésére a jelenlevők iszákjukat kezdték készíteni. Élelem, bor, kötelek és fegyverek kerültek a csomagokba. Aztán visszajöttek azok, akik az imént kimentek a házból. Mindegyikük vállán puska és tarisznya. Semmit sem értettem a körülöttem történetekből. Öreg vendéglátóm fölemelte kezét és így szólt hozzám: "Te segíteni méysz az embereknek. Jól van. Mi meg neked fogunk segíteni." Fölálltam, köszönetet mondtam a vendéglátásért, az enivalóért és a segíteni-akarásért. Valami olyat is mondtam, hogy elegendő segítség, ha megmondják, hogyan hágom meg a fekete hegygerincet, ők pedig ne hagyják itt házaikat.

A gazda ellentmondást nem tűrően legyintett: "Együtt megyünk. Mi, hegyvidékiek jobban ismerjük a hegyeinket. Ismerjük a hágót, a hó alatt húzóó ösvényt, tudjuk, hol a forrás, ismerjük a legrövidebb utat, a jeleket... Mindegyikünk tud egy keveset, együtt pedig sokat tudunk. Te jó vendég vagy, és mi segítünk neked!"

Megértettem: a vita fölösleges. Belebújtam kiszárított ruhámba, fél szemmel figyelve a többiek tevékenységét. Szó nélkül, összpontosítva készülődtek. Mindenik tudta, mi a dolga. Eszembe jutott, hogy talán így készülődtek a harcba az őseik - az őseim. Nyoma sem volt az iménti vigasságnak. Elszánt vitézek álltak előttem. Igen... Ők nem hagyják magára az embert a bajban, nem - adják fel.

Még egy gondolat motoszkált bennem: nem ez a valódi kereszténység? Fogadd a házádba a vándort, etesd meg, melengesd meg és tarisznyáld föl az útra. Az ő cselekedetük több volt minden ajándéknál. A szívem hálásan kalapált. Köszönöm, chevsturok! Nekem, az

idegennek testvéreimmé váltatok.

Régen nem járom már a hegyeket, és messze vagyok a Kaukázustól, de azt kívánom, segítsen benneteket a Mindenható ebben a mai, nehéz világban.

Szűcs Tamás

A fenti sorok írója Ungváron él. 15 éve az öngyilkosságtól mentette meg kórházi szobatársát, miután mindkettőjük lábát amputálták. Jelenleg két onkológiai műtét után ápolja testvérét, három infarktust átvészelt 80 éves mamáját és 90 esztendőes édesapját. A kerekesszéket, amin bevásárolni jár, néhány éve kapta a Vöröskereszt segítségével, a Máltai Szeretetszolgálat jóvoltából. Az elsőt, amit kapott, elajándékozta egy béna kisgyermek édesanyjának. Írással, fordítással keresi a kenyerét. Nehezen éli meg a sajnálat jeleit. Egy nap, amikor kerekesszékeben várt valakire az utcasarkon, egy járókelő koldusnak nézte, és alamizsnát akart az ölébe szórni. Nem győztek egymástól bocsánatot kérni...

Gyakran álmodik a hegyekkel, olyankor sítalpon repül szédítő magaslatról, vagy a Lumsori vízesésnél menetel fölfelé, Hurulföldön jár... Mindkét lába térdből hiányzik, de próbálkozik az otthoni "gyaloglással". Eddigi rekordja: 44 lépés. Arról ábrándozik, hogy egyszer sikerül kiadnia könyvét, amely a hegyek lakóiról szól.

Amíg előbbi írását oroszról fordítottam, mindvégig gombóc volt a torkomban. Nehéz szavakba öntenem, milyen érzések és gondolatok kavargtak.

A sors furcsa fintora, hogy én magyarként egy másik magyar ember sorait fordítom oroszról... Mindketten ungváriak vagyunk.

A kaukázusi népek iránti elfogultságomat sohasem titkoltam. Egy örményországi útról hazatértem után idős rokonom, aki családfánkat tanulmányozza, közölte, hogy dédanyám örmény származású... Így az én véleményem a "pozitív befolyásoltág révén" nem igazán mérvadó, úgymond.

Tehát kísérletet tettem: felolvastam. Édesanyám ungvári konyhája volt a színhely. Az alanyok barátaink, ismerőseink, magyarok. Az eredmény: kivétel nélkül mindüket megríkatta a történet, bár még mit sem tudtak Szűcs Tamásról. A "hegyi levegő", a gyönyörű emberi tartás, az empátiával teli büszkeség, a vigadni és búsulni tudás, a föld és minden szentség ismerete, az örök törvény jelként való megélése, a csodálatos pohárköszöntők... Mind rokon fogalmak a magyarnak. Esetleg rokon népek? Hiszen tudjuk, a finnugor származás-elmélet nyelvészeti alapon létrehozott, politikai haszonelvűség által diktált gondolkodásmód. A többi - mint nem hivatalosan bevett elmélet - minden pejoratív jelzöt kénytelen volt elviselni. Egyike ezeknek a Kaukázus hegyeiből való származtatás. Nem vagyok nyelvész. Nem tiszttem vitázni.

Mindössze arról szeretnék szólni, hogy a lelkemben-lelkünkben valami megmozdult a történet alatt. Csak az mozdulhat meg, ami benne lakozik... Ezért volt számomra belső kényszer Szűcs Tamás történetét lefordítása.

Szilvay Ingrid

(Szűcs Tamás írása elején említi a szván, megrele és chevstur - számunkra igencsak ismeretlen - népeket. Annyit sikerült kiderítenünk, hogy hármójuk közül a "szván" nyelvet tartja számon az európai, általános leíró nyelvészet. A szván igen régi keletű, délnyugat-ázsiai nyelv, amely az úgynevezett " jafet-nyelvek ligájába" tartozik. Ilyen nyelvek már az ékírásos agyagtáblákon is szerepeltek, egykor hatalmas területen terjedtek el, így például az Ibériai félszigeten élő baszkok nyelve is ebből a nyelvligából származik. A szerk.)

Utánnomás a SZILÁGYSÁG c. közéleti, közművelődési hetilap XI. évfolyamából

Szemelvények az erdélyi örménymagyarok múltjából és jelenéből

Május 16-án megtelt a szilágysomlyói református egyház gyülekezőterme. Több mint százan voltak kíváncsiak a kiállításra, amelyet még a múlt évben Kolozsváron mutattak be, április 24.-én, az 1915-ös örmény genocídium emlékére.

A szervezők a helybeli örmény ősöket vállalók, Joikits Attila, Vida János, Mártonffy István voltak.

A kiállítás megnyitáskor Joikits történelemtanár rövid ismertetőt tartott az örmény nép és állam múltjáról és jelenéről, arról a kaukázusi népről, amely már Kr. u. III-IV. században egyházszerkezettel rendelkező keresztény nép volt, és minden nehézség ellenére méltó műveltséget hozott létre a muzulmán tengerben.

Perzsák, mongolok sanyargatták (1239-ben Batu kán hordái nagy vérvesztést okoztak, megindult az örmények szétszóródása), majd a török birodalom terjeszkedésének kerültek útjába. A XIX. század második felétől pogromoknak, szervezett népiirtásnak voltak kitéve. Az erdélyi örmény-magyarság első követei - 3000 család, mintegy 10-12 ezer fő - Apafy Mihály korában, 1672-ben telepedtek le Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós, Erzsébetváros és Armenopolis, azaz Szamosújvár (ma Gherla) helységeiben.

Az erdélyi magyar társadalom kimagasló alakjai között ott van Hollósy Kornélia és Hollósy Simon, Czetz János, Kiss Ernő, Lázár Vilmos, Csiky Gergely, Czárán Gyula, Merza Gyula, dr. Mártonffy István, Murádin László és Jenő, Patrubány Miklós, és hadd ne soroljunk többszáz nevet.

Sok volt a kérdező, a hozzászóló: Mitruly Miklós ny. egyetemi tanár, Mike Zoltán református lelképásztor, Duha Imre - száz-százalékos örmény (és magyar) - Vida János, Mártonffy István... észrevétlen elrepült a másfél óra.

Két héten át az iskolások megismerkednek egy népcsoport példás magyarságtudatával, és azzal a kézenfekvő megállapítással, hogy a vállalt nemzetiségért, nemzetért tenni is kell, sőt: ha lehet, kimagaslót alkotni a mának és még inkább a jövőnek. Néhány száz, néhány ezer ember baráti társaságot, lapot tud fenntartani. A közeljövő egyik feladata a még feltáratlan szilágysági, főleg szilágysomlyói örménymagyar közösség múltjának feldolgozása, közkinccsé tétele. Van, mit tanulni kisebbségi (de nemcsak) sorsunkban: akaraterő a kultúra fenntartására, a múlt értékeinek megőrzésére.

Köszönjük Mike Zoltán tiszteletes úrnak, hogy helyet biztosított a kiállítóknak, és gratulálunk a szilágysomlyói örménymagyar közösségnek, személyesen Joikits Attila tanár úrnak, az "Arménia" Öm.B.T. tagjának, aki társaival együtt nemcsak megszervezte és megvalósította ezt a kiállítást, hanem gondoskodott róla, hogy élő tananyagga tegye, felkeltse iránta az érdeklődést. Az az ember ő, aki nemcsak lelkesedni tud, hanem lelkesíteni is. Íme néhány részlet beszámoló leveléből:

"A kiállítást megnyitottuk, több mint száz érdeklődő, nagyszerű hangulat, sok kérdés és még több tanulság (...) egy kis nép múltjából.

Ezért írok pirossal! Naponta órákat tartok ott, IV-VIII. osztályos tanulókkal. Kitűnő képanyag, gazdag szöveg. (...) Levelem megtoldom néhány adattal: a megnyitáskor (pontosan) 114 fő, órák (május 23-ig) 221 fő, cserkészmozgalom 60 fő, középiskolák 67 fő, holland látogatók (a lelkésznél!) 8 fő, (angolul beszéltem a témáról, halvány sejtelmük nem

volt róla, nem hibásak !). Június 3-án vetélkedő, 8 iskolából (Szent Istváni gondolatok) kb. 35 versenyző érkezik, meg a kíséretük. Ott is bemutatom (...)" Még egyszer köszönjük tanár úr, és szép munkájához jó egészséget kívánunk. Nagyon reméljük, hogy augusztus végi barangolásaink során magyarországi barátaink is megismerhetik a szilágysomlyói örménymagyarok lelkes, tevékeny csapatát!
Addig is szívből köszönti Önöket

B. Kovács Júlia

Kiss Török Ildikó és Varga Vilmos közreműködésével a nagyváradon Kiss Stúdió előadássorozatát tart a magyar szórvány központokban, *Madách Imre: Az ember tragédiája* színművének kamara változatával.

Bemutató: Július 5.-én Margitta (Szilágyság), a református templomban,
Július 8.-án Nagyváradon, a református világtalálkozó váradon találkozója alkalmából a református püspöki templomban, vagy az épülő új református templomban.

Rubens rejtélyek

Bolyong a hír, hogy netán két "Szamosújvári Rubens" kép létezne. Mióta karácsonyi ajándékképpen hazatért a híres oltárkép, s a néhai örmény metropolis főtemplomának ismét látható díszé, az eseményekről szóló beszámolók nyomán támadt a megtévesztő bizonytalanság. Mert más reprodukciót közölt róla a szamosújvári Arménia, és mást a budapesti Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek. Ráadásul mindkettő eseményközelből, januári számaiban tette közzé a képes beszámolót. Az Arménia reprodukciója díszes keretében ábrázolja a méreteiben monumentális (292 x 200 cm-es) művet, s ez a kép azonos az eredeti alkotásról az 1940-es években készült képeslap-ábrázolással (Fotófilm, Kolozsvár, é.n.). Kompozíciós megoldásában hasonló, de számos részletében, alakjai elhelyezkedésében szemmel láthatóan más az a kép, amit a budapesti folyóirat közölt.

Nem is csoda, hogy sokaknak feltűnt a különbség, s értetlenül álltak a "két Rubens" előtt.

Segítség, Rubens! - De melyik? - kérdezi az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzetek. A lap a februári számban a szemléletesség kedvéért egymás mellett reprodukálja a két ábrázolást, bogozgatva a titkot. Abból indul ki - olvassuk a képek alatti szövegben, hogy Szongott Kristóf, akinek 1901-ben megjelent könyvéből reprodukálták a festményt "jó képet közölt", nem tévedhetett. De azt sem feltételezik, hogy a helyiek, a szamosújváriak, akik viszont a hazatért eredeti művet is láthatták, ne ismernék, "milyen is az a kép".

Nos, a titok egyáltalán nem megfejthetetlen.

Az egész talányos ügy onnan ered, hogy száz éve, Szongott idejében még problémás vállalkozásnak számított egy ekkora festményről nyomdai sokszorosításra alkalmas fényképet készíteni, Dr. Temesváry János klasszika-filológus tanár, aki először írt átfogó tanulmányt a szamosújvári oltárképről, elkeseredve írja: "Minthogy a fényképezés Rubens-képünkkel hasztalan kísérleteztek, s annak hű felvételét mind ez ideig adniok nem sikerült (...) ez értekezést képmelléklet nélkül kellett kénytelen-kelletlen közreadnom." (*A szamosújvári Rubens - kép*. In: A szamosújvári m. kir. állami főgimnázium 6. évi Értesítője az 1899/1900. tanévről.) Temesváry volt az első alapos kutatója a rubensi eredet kérdésének, a tanulmányban kimutatta, hogy a flamand mesternek még hét festménye ábrázolja a Levétel a keresztről passió jelenetét.

Nyugat-európai, köztük belgiumi tanulmányútján nagyjából látta is ezeket a műveket, köztük a "Szamosújvári Rubenshez" legközelebb álló antwerpeni oltárképet. Megjegyzi

azonban, hogy annak reprodukcióját nem mellékelné a tanulmányhoz, mert "az olvasóra csak zavarólag hatna".

Ebből kitéjük, hogy ez a reprodukció rendelkezésre állott, s az ténylegesen az antwerpeni katedrális oltárképének jó minőségű fametszetes ábrázolása volt. (Ha erről valakinek legkisebb kétsége támadna, lapozza föl a Magyar Művészeti Lexikon IV. kötetét (Bp., 1968), melyben a 183. oldalon az antwerpeni oltárkép fényképes reprodukcióját láthatja.)

Szongott Kristóf (Temesváry János tanártársa a szamosújvári főgimnáziumban) tudott erről a képről. De nemcsak tudott, hanem föl is használta. Előbb Szamosújvár, a magyar-örmény metropolis írásban és képekben című könyvében 1893-ban, majd e kiadványnak nevezetes várostörténeti monográfiájában (Szamosújvár szab. kir. város monográfiája. 3. köt) beillesztett változatában, 1901-ben. Mindkét kiadvány Todorán Endre Auróra című helyi könyvnyomdájában jelent meg.

Honnan került az antwerpeni kép fametszetes reprodukciója Szamosújvárra? Temesváry hozta volna belgiumi útjáról, vagy Rubens-albumban találtak rá, esetleg Todorán Endre nyomdája szerezte meg valahonnan? Csak találgatni lehet.

Szongott nem mélyedt bele a kép történetébe, sem elemzésébe. Csak megszerzésének egyik adomásított változatát közli.

A szövegét kísérő fametszetes képnek csupán hangulati-illuszratív szerep jutott. (Szongott vagy Todorán ötletére, az már kideríthetetlen.)

És most jól figyeljünk: Szongott könyvében a reprodukció alatt nem az áll, hogy a szamosújvári oltárképet ábrázolja, hanem egyszerűen csak: Rubens remekműve.

Aki ezt a kiadói, nyomdai ravaszságot nem veszi észre (az eredeti festményt nem ismerve, hogyan is tehetné), optikai "kettőslátása" máris a legnagyobb zavarba hozza.

Nincs két "Szamosújvári Rubens" tehát, csak két rokonfelfogású festményről készült kép reprodukció.

Bárcsak a hazakerült oltárkép rubensi eredetét is ilyen egyszerűen bizonyítani lehetne.

*Murádin Jenő művészettörténész
(Kolozsvár)*

(A történelem ismétli önmagát... az EÖGYKE-füzetek mindenáron szerette volna - valóban, az eredeti kép ismerete nélkül, hiszen nem volt módunkban azon nyomban "elugrani" Szamosújvárra - közölni a festményt. S hirtelen hírré hirtelen reakció: honnan keríthettünk volna reprot, ha nem a kéznél lévő, technikailag jó minőségű nyomatot biztosító Szongott-könyvből?

Köszönjük a művészettörténész szakszerű, megnyugtató magyarázatát

- a szerk.

Emlékhangverseny

Május 15-én a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat a Városháza nagytermében ismét verses-zenés műsorral emlékezett az örmény genocídiumra.

Az emlékhangversenyre nem csupán a főként Budaörsön és környékén élő, örmény gyökerű családok jöttek el, hanem többen olyanok is, akik talán már ismerik, de főként szeretik az örmény kultúrát, ezen belül a fergeteges, nem ritkán szenvedélyes, izgalmas zenét és a tartalmas, kiválóan, feszesen megkomponált és sokszor szívvel-lelket melengető esszéket, verseket.

Nem véletlen, hiszen *Fancsali János*, a helyi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke megnyitó beszédében is utalt a magyar-örmény kapcsolatban arra, hogy népeink több szempontból hasonlítanak egymásra, s ez olyan meghatározó formajegyekben mutatkozik

meg, mint például a tehetség, családközpontúság, tradíciókhoz való ragaszkodás, a felfokozottabb, tüzes mentalitás és - való igaz - időnkénti túlzott borúlátásunk.

"Mivel ma kétszer annyian élnek örmények szerte a világban, mint az anyaországban, ezért fontos az egymáshoz közeledés, a folyamatos kapcsolattartás és "jelenlét", valamint az örmény kultúra szüntelen ápolása, ami valójában a gyökerek továbbélésének és jövőbeni fejlődésének is alapja.

S habár a több évszázados távollét, a messzeség határt szab az anyaországgal való közvetlen kapcsolattartásnak, kötelességünk minden hozzánk tartozó, kultúránkat féltő, szerető s azzal azonosulni tudó embert egy kissé "felrázni, megérinteni" és lehetőség szerint bevonni ebbe a mi nagy közösségünkbe - hangsúlyozta az elnök. A megemlékezés szintén ezt szolgálta, bízván, hogy a folyamatos jelenlét megszilárdítja és tovább erősíti a már meglévő alapokat.

Mindezt méltóan fejezte ki az emlékműsor.

Várady Mária színművésznő szép orgánumával, kiváló tolmácsolásában hangzottak el szebbnél-szebb versek: sok más között Mihályffy Imre Az Ararát, Avedik Iszahakhjan Ani, Szaghatel Harutunjan Önarckép, Szilva Kaputikjan Örmény szemek és Merza Gyula Magyar-örmény hazafiság c. költeménye, melyek egy-egy elemében valóban sok rokonvonást véltünk felfedezni.

A zenei repertoár jórészt a világ kétségkívül legismertebb és talán legvirtuózabb örmény zeneszerzőjének, Hacsaturjannak műveiből állt - rendkívül változatos, gazdagon felépített, igazi élményt nyújtott a közönségnek.

Annak a műsorfelépítésnek köszönhető ez, amelynek során a különböző korosztályú zenészek előadásában a rendezők különféle zenei típusokat mutattak be s ez nagyon is színessé, családiassá varázsolta az egész előadást. Így szinte közvetlen-közéletről érezhető volt a nemzedékek folytonossága, a hagyományok átörökítésének ez - a zenei- módja.

Bizonyára sokaknak maradandó emlék az apró, csupán hét esztendő Kachichian Lucianne Amiről a gyermekek álmodnak c. kedves zongorajátéka csakúgy, mint Fancsali Emese és testvére Bence, valamint az édesapa, egyben tanár - Fancsali G. János családi zongoratriójának előadása.

Ezután részleteket hallhattunk Hacsaturján zeneművéből, a Trióból a Terpai házaspár és Fancsali János előadásában (Nikolett hegedűn, Miklós pedig klarinéton játszott).

Végül a Vivaldi Művészeti Iskola nagyszerű fúvószenekarát hallhattuk, amely Kaszás Sándor vezetésével energikus, hangulatos összeállítással zárta az örmény emlékestet.

Az örmény származású Viski János Verbunkos, Müller Kossuth- és Jászkun indulóinak taktusai után befejezésül Hacsaturjántól A rózsaszínű ruhás lányok tánca elevenedett meg - bátran mondhatom, mindannyiunknak - hiszen egyetlen fej, láb nem maradt mozdulatlan a magukkal ragadó ütemek hallatán.

A zenekar már csak azért is különleges élményt nyújtott, mert benne tanár, kis-és nagydiák "együtt fújta" s ezért ez a zenekar valóban egy örökké együvé tartozó Nagy Családot juttat majd eszünkben.

A műsor után, hagyományosan immár, az Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke a páratlan örmény konyha remekműveivel is megörvendeztette a vendégeket.

Az állófogadáson aztán az elnök egyenként is köszöntötte az egybegyülteket, akik a házi készítésű gasztronómiai csodákat ugyanannyira élvezték, akár az emlékműsort. Így zárult az örmény genocídiumra emlékező est, amelyet jó ideig megőrzünk emlékezetünkben, Köszönjük a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzatnak és minden segítő kéznek, résztvevőnek.

Molnár Andrea

Keressük azokat, akik bármit is tudnak a **Jerinkás** család valamelyik ágáról! Az utolsó nyom:

Pócs Istvánné Jerinkás Erzsébet - Bánffyhunrad (Kalotaszeg), 1940-es évek. Esetleges jelentkezésüket, segítségüket előre is köszönjük:

Zsebők Csaba és családja, telefon: 214-1109

ISMÉT MEGYÜNK!

„OTTHONRÓL - HAZA”

MILLENNIUMI BARANGOLÁS ERDÉLYBEN

(SZILÁGYSÁG, HARGITA, GYÍMESEK)

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület útiterve

2000. augusztus 25-31

ÚTVONAL: Budapest-Szolnok-Ártánd-Nagyvárad-Magyargyerőmonostor-Tordaszentlászló-Zsibó-Zilah-Érmindszent-Szilágysomlyó-Torda-Medgyes-Segesvár-Bögöz-Székelyudvarhely-Zetelaka-Zeteváralja-Csíkszereda-Csíkszépvíz-Gyimesek-Farkaslaka-Korond-Szászrégen-Pusztakamarás-Czege-Szamosújvár-Válaszút-Kolozsvár-Tordaszentlászló-Aranyos völgye-Belényes-Nagyvárad-Ártánd-Szolnok-Budapest.

Időtartam: 7 nap (2000. augusztus 25-31.)

Autóbuszos útvonalhossz: Budapestről-Budapestig kb. 2250 km

Utasbiztosítás: Winterhur Rt.

Ellátás: Félpanziós (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: nyári túraruházat, dzseki, túracipő, fürdőruha, elemlámpa

Vezetés: A csoportot képzett erdélyi szakvezetők kísérik a társasutazás kezdetétől annak végéig.

Pénzváltás: Az autóbuszon valutát vagy forintot lejre lehet váltani. Az utazás végén a megmaradt lejt az utaskísérő visszaváltja forintra

FŐBB ESEMÉNYEK:

- Találkozó a székelyföldi és a szilágysági örményekkel
- Érmindszenten a szülőházban emlékezünk Ady Endrére
- Felmegyünk a székelyek szent hegyére, a Madarasi Hargitára és a Nagy-Biharban a Rozsda Szakadékhöz
- Fenyvesek övezte utakon átkelünk a Hargitán, a Csíki havasokon és a Bihar hegységen
- Almásgalgón bejárjuk a Sárkányok kertjét
- Városnézés Zilahon és Szilágysomlyón; Megtekintjük a szamosújvári és a bögözi templomokat, valamint a gyimesfelsőlóki Sziklára Épített Házat
- Kastélylátogatás Zsibón
- Betekintünk az élő erdélyi népi mesterségek műhelyeibe (szőnyegszövés, székely kapu faragás, bútorfestés, korongozás, varrottas készítés, vízimolnárkodás) Zetelakán és Korondon
- Pisztrángos piknik a Hargitán
- Kalotaszegi és székely családoknál személyes tapasztalatokon keresztül megismerjük az erdélyi emberek vendégszeretetét és őszinte barátságát
- Pódiumelőadás Varga Vilmossal és Kiss Törék Ildikóval

RÉSZLETES PROGRAM:

1. nap Indulás: reggel 6 órakor a Batthyány tér felső rakpartról

Határátkelő: Ártánd

Látnivalók: Nagyvárad (pódium-előadás - fakultatív program),

Magyargyerőmonostor (Árpádkori kalotaszegi templom)

Estebéd: az 1. 2. és 6. napon Magyarfenesen Csányi Éva kisvendéglőjében
Szállás: az 1. 2. és 6. napon Tordaszentlászlón kalotaszegi vendéglátóknál (2 - 3 ágyas, fürdőszobás lakások)

2. nap Reggeli: a 2. 3. és 7. napon a háziaknál

Látnivalók: Almásgalgó (Sárkányok kertje - homokkőalakzatok -1.5 órás gyalogtúra), Zsibó (Wesselényi kastély), Zilah (Wesselényi-szobor, kollégium, templomok), Érmindszent (Ady szülőháza, koszorúzás) Szilágysomlyó (Báthory vár, templomok, találkozó a szilágysági örményekkel 16-18 óra között)

3. nap Látnivalók: Tordai sóbánya (zenei audició), Medgyes, Segesvár, Székelykeresztúr, Bögöz (freskós templom), Székelyudvarhely

Estebéd: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, a vendéglátó székely családoknál

Szállás: a 3. 4. és 5. napon Zetelakán, faluturista gazdaságokban (2-3 ágyas fürdőszobás lakások)

4. nap Látnivalók: Csíkszereda (könyv és gomolya vásárlás), Szellő tető, Gyimesbükk (ezeréves határ), Gyimesfelsőlok (Sziklára Épített Ház), Csíkszépvíz (találkozás a székelyföldi örményekkel 17-18 óra között)

5. nap Reggeli: a 4. 5. és 6. napon a szállásadóknál

Látnivalók: Madarasi Hargita (2 órás gyalogtúra a Hargita 1801 m magas főcsúcsára, pisztrángos piknik - fakultatív program), népi mesterségek bemutatója, tájmúzeum, székely néptáncost - fakultatív program, tábortűz

6. nap Látnivalók: Korond (népi kerámia, kirakóvásár), Szováta, Szászrégen, Pusztakamarás (Sütő András szülőháza), Czege, Szamosújvár (Rubens kép az örmény székesegyházban), Választút (Wass Albert szülőfalva, Kallós Zoltán tájmúzeum)

7. nap Látnivalók; Aranyos völgye, Nagy-Bihar hágó, Rozsda szakadék (1.5 órás gyalogtúra), Belényes, Nagyvárad

Határátkelő: Ártánd

Érkezés: Budapestre 21 óra körül

Részvételi díj: 200 DEM/fő + 12.000 Ft/fő az autóbusz költsége.

Az összeg tartalmazza a vezetést, a biztosítást, a félpanziót, a szállást és a belépőjegyek árát (beleértve a Madarasi Hargita terepjárás megközelítésének díját, és a buszköltséget), kivéve a fakultatív programokat.

Jelentkezés az autóbuzsköltség befizetésével (12.000 Ft/fő) az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél. A 200 DM részvételi díjat 2000. július 31-ig kell befizetni ugyanott.

További információ és jelentkezés:

az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelyén

Fogadói idő személyesen: minden szerdán 16 -18 óra között

1015. Budapest, Donáti utca 7/a. Telefon: 201-1011. Fax 201-2401

• Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is lehet fizetni.

• Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Hilton fiók: 10100723-72594972-00000007
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
székhelye:1015. Budapest Donáti utca 7/a.
Postacíme: 1251 Budapest Pf., 70.
Telefon: 201-1011, fax/tel: 201-2401.
Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása havonta megjelenő kiadványa

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő: Dávid Csaba

Munkatársak: dr. Borszéki Béla, Fancsali János

Szerkesztőség: 1251 Budapest Pf. 70. Tel: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401